

METODINĖS REKOMENDACIJOS

VERSLUMO GEBĖJIMŲ UGDYMAS 11–12 KLASĖSE

Ugdymo plėtotės centras
Vilnius, 2012

UDK 371.3(474.5)(072)
Me273

Leidinyi parengtas ir išeistas igyvendinant projektą
MOKYMOSI KRYPTIES PASIRINKIMO GALIMYBIŲ DIDINIMAS
14–19 METŲ MOKINIAMS. II ETAPAS:
GILESNIS MOKYMOSI DIFERENCIJAVIMAS IR
INDIVIDUALIZAVIMAS SIEKIANT UGDYMO KOKYBĖS,
REIKALINGOS ŠIUOLAIKINIAM DARBO PASAULIUI

Projektas finansuojamas Europos socialinio fondo ir Lietuvos Respublikos biudžeto
lėšomis pagal Bendrojo programavimo dokumento 2.4 priemonę „Mokymosi visą
gyvenimą sąlygų plėtra“

LEIDINIO RENGĖJAI

Redakcinė grupė: Danutė Bareikienė, Rita Česonienė, Nijolė Jucienė,
Edmundas Kvederis, Sonata Likienė, Irma Neseckienė, Inga Niuniavaitė,
dr. Eugenijus Savičius, dr. Loreta Statauskienė, Daiva Strielkūnienė

Projekto mokyklų mokytojai: Lilijana Ališauskienė, Giedrė Banelienė, Danutė Bitytė,
Virginija Brusokienė, Jolanta Čėsniė, Jurgita Dembinskienė, Rita Jedik,
Rita Kavaliauskaitė, Danguolė Kerienė, Rita Kliševičienė, Vidas Krištaponis,
Rita Lysenko, Rima Meldaikienė, Ilona Miknienė, Rūta Mockevičienė,
Daiva Palukaitienė, Akvelina Paškauskienė, Ramunė Petronienė, Jūratė Pinkienė,
Saulius Pratkėlis, Sigitas Pudžiūvelis, Alfredas Ribikauskas, Algė Rimšaitė,
Eglė Ruplėnienė, Olga Semėnienė, Ingrida Saunorienė, Stefa Staknienė,
Lina Stasiūnaitė, Laima Steponkevičienė, Rasa Suslavičienė, Antanina Tiepliakova,
Danguolė Trepulienė, Rasa Tumosienė, Vilija Urbanavičienė, Linara Urbonavičienė,
Renata Varnienė

VšĮ „Lietuvos Junior Achievement“

© UGDYMO PLĖTOTĖS CENTRAS, 2012

© Leidinio sudarytoja Nijolė Jucienė, 2012

ISBN 978-9955-786-38-2

Turinys

1. Įvadas	5
2. Verslumo ugdymo integracija	9
2.1. Verslumas technologijų pamokose	9
2.2. Verslumas geografijos pamokose	18
2.3. Verslumas etikos pamokose	19
2.4. Verslumas informacinių technologijų pamokose	20
3. Verslumo ugdymas. Pamokų pavyzdžiai	21
3.1. Papuošalų pristatymo organizavimas	21
3.2. Socialinių problemų pristatymas ir socialinių reklamų kūrimas	25
3.3. Verslumas etikos pamokose	31
3.4. Verslumas geografijos pamokose	59

1. Įvadas

Verslumo ugdymo **tikslas** – ugdyti mokinių gebėjimus, reikalingus jiems kaip individams ir kaip visuomenės nariams savarankiškai gyventi ir pozityviai veikti savo, šeimos ir visuomenės labui, kad jie sugebėtų prisiimti atsakomybę bei mokėtų gyventi visuomenėje, pagrįstoje rinkos ekonomikos sąlygomis.

LR Seimo nutarime „Dėl valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 m. nuostatų“ rašoma, jog verslumas švietimo sistemoje suvokiamas gana plačiai ir labiau yra akcentuojamas kaip savarankiškumas, atsakomybė, inovatyvumas, todėl siūloma: 1) visuose švietimo lygiuose sustiprinti dėmesį verslumo skatinimui ir finansinei išminčiai ugdyti; 2) iš esmės atnaujinti švietimo turinio perteikimo būdus visuose švietimo lygiuose, įdiegiant aktyvius, savarankiškumą ir bendradarbiavimą skatinančius mokymosi metodus ir savarankiškos veiklos praktiką, tai padėtų pasitikrinti ir lengviau įvaldyti verslumo gebėjimus; 3) mokytojui suteikti konsultanto vaidmenį tiek pamokoje, tiek organizuojant projektinius darbus, tuomet mokiniai taptų atsakingi už savo mokymąsi ir gaunamus rezultatus.

Verslumo ugdymo **uždaviniai:**

- siekiant įtraukti jaunas žmones į konstruktyvią savo krašto ūkinę ir kultūrinę veiklą, sudaryti galimybes susipažinti su tradicijomis, verslo kaita savo regione, šalyje, Europos Sąjungoje, pasaulyje;
- ugdant verslumo gebėjimus, suteikti ekonominių, teisinių, kultūrinių žinių, reikalingų ne tik verslui organizuoti, bet ir dalyvaujant jame kaip darbuotojui;
- ugdant kūrybingumo, atsakingumo, darbštumo, sąžiningumo, numatyto

tikslo siekimo vertybines nuostatas, reikalingas tiek versle, tiek asmeniniame gyvenime, mokyti argumentuotai išreikšti savo poreikius, realiai vertinti aplinkybes, rizikuoti priimant sprendimus, planuoti, organizuoti ir kokybiškai įgyvendinti numatytus darbus.

Jaunuoliai, dar besimokydami mokykloje, turi išmokti prisitaikyti prie technologinės, ekonominės, politinės aplinkos kaitos, kuri juos lydės visą gyvenimą, todėl mokytojų patirtis, iniciatyvumas, inovatyvumas sudarys pagrindą asmenybei, kuri gebėtų tinkamai orientuotis ir sėkmingai veikti nuolat kintančioje ekonominėje aplinkoje, ugdytis ir, galbūt, susidarius atitinkamoms aplinkybėms, mokėtų sukurti savo verslą.

Paprastai verslumo mokymą sudaro šių asmeninių savybių tobulinimas:

- kūrybingumas – gebėjimas kurti, matyti daugiau negu mato kiti;
- idėjos ir intelekto galia – gebėjimas generuoti unikalios idėjas ir sprendimus;
- savęs pažinimas – savo tikslų, prioritetų ir principų nustatymas;
- planavimas – savo siekių, planų sudarymas;
- gebėjimas organizuoti veiklą, įtraukiant aplinkinius;
- siekis išbaigti viską, kol bus pasiektas norimas rezultatas;
- rizikos suvokimas ir valdymas;
- lyderystė ir aktyvumas;
- nuolatinis tobulėjimas.

Verslumas yra bendrasis gebėjimas, padedantis:

- Spręsti problemas, t. y. ugdyti mokinių gebėjimus tokiose srityse kaip planavimas, sprendimų priėmimas, komunikavimas ir atsakomybės prisiėmimas.
- Užmegzti ryšius, įtraukti į veiklą skirtingų interesų asmenis, bendradarbiauti, dirbti komandoje, mokytis prisiimti naujus vaidmenis.

- Pasitikėti savimi, motyvuotai veikti, kritiškai ir nepriklausomai mąstyti, ryžtingai ir savarankiškai mokytis.
- Rodyti asmeninę iniciatyvą, aktyviai ir kūrybingai veikti, būti pasiruošusiam susidurti su rizika ir jos pasekmėmis įgyvendinant idėjas.

Kokiomis priemonėmis galima ugdyti verslumo savybes? Kokios pedagoginės priemonės yra efektyvios? Šios metodinės rekomendacijos padės suprasti, kad verslumas gali būti ugdomas per visus mokomuosius dalykus. Verslumo ugdymas pamokose priklauso nuo norų, žinių, gebėjimų. Sunkumai slypi sampratoje apie verslumą, daugelis tai supranta kaip ekonominio ugdymo pamokų veiklą. Reikia pasiekti, kad keistųsi samprata apie verslumo ugdymo galimybes.

Šių rekomendacijų tikslas – pateikti įvairių mokomųjų dalykų pamokų pavyzdžių, kur galima verslumo ugdymo integracija į konkretų dalyką.

2. Verslumo ugdymo integracija

2.1. Verslumas technologijų pamokose

Technologinis ugdymas suvokiamas kaip tęstinis vientisas procesas, kurio metu siekiama sieti teoriją ir praktiką kontekstinėmis sąsajomis: praeitis – dabartis – technologijos – sveika, saugi ir estetiška gyven-sena – vartotojas – verslumas – darbo pasaulis. Šiame procese mokiniai turi įgyti gebėjimų, kurie jiems padėtų orientotis kaip vartotojams buitineje aplinkoje ir šalies ūkyje, kūrybingai spręsti kultūros tęstinumo ir šiuolaikinių technologijų dermės klausimus. Siekiama ugdyti vientisą technologinio ugdymo sampratą, apimančią ir buitinį vartojimą, ir nesudėtingų technologijų, susijusių su tautos amatų puoselėjimu ir naujomis technologijomis butyje, pažinimą. Esminis technologinio ugdymo bruožas – projektinio darbo metodai ir projektinis darbas kaip procesas. Toks technologinio ugdymo tipas skatina mokinių savarankiškumą, padeda patiems spręsti problemas, orientotis darbo rinkoje, taikomas įgyvendinant verslumo ir technologinio ugdymo programą ir tinka visiems mokiniams.

Technologinis ugdymas 11–12 klasėse apima tokias pagrindines technologinės veiklos sritis: **projektavimą, informacijos rinkimą ir panaudojimą, medžiagų pažinimą ir taikymą, sistemos konstravimą ir technologinius procesus**. Pirmoji veiklos sritis – projektavimas – tai verslumo gebėjimų ugdymas. Mokiniai analizuoja aplinką ir joje vykstančius procesus, nustato problemines situacijas, formuluoja pačią problemą, pateikia idėjų, kaip ją plėtoti ir spręsti. Mokiniai kuria problemos sprendimo projektą, numato jo įgyvendinimo etapus.

Technologijų ugdymo kryptys:

1. Verslo ir vadybos technologijų bendrąją programą siūlo ma rinktis tiems mokiniams, kurie domisi šia sritimi ir nori geriau susipažinti kaip organizuojamas verslas, kokie yra vadybos principai, išbandyti savo gebėjimus kuriant nedidelius projektinius verslo modelius. Mokydamiesi pagal šią programą mokiniai:

- suvoks ekonominės, socialinės, kultūrinės aplinkos reikšmę, organizuojant sėkmingą verslą;
- susipažins su verslo aplinka, verslininkais, vadybos principais, sužinos, kokių profesinių gebėjimų reikia verslui organizuoti ir sumaniai vadovauti;
- supras, kaip verslas organizuojamas, kaip atliekama rinkos analizė, kokią reikšmę verslui turi ištekliai;
- gebės atrinkti informaciją, vertingą kuriant nedidelius verslo organizavimo modelius bei verslo reklamą; išmoks planuoti, organizuoti, įgis verslui tinkamo bendravimo gebėjimų;
- išmoks sudaryti verslo planą ir kurti projektinius verslo modelius.

Programos tikslas – sudaryti mokiniams galimybę plėtoti bendruosius gebėjimus, susipažinti su verslo ir vadybos ūkio šakoje vykstančiais procesais, komunikacinėmis technologijomis, darbo priemonių ir įrangos reikšme, organizuojant verslą, medžiagų, darbuotojų atrankos aspektais, padėti suprasti kaip organizuojamas ir valdomas verslas, kokią įtaką turi visuomenėje bei rinkoje vykstantys procesai verslui ir kaip juose orientuotis, mokytis praktiškai įgyvendinti numatytus projektinius verslo modelius.

Programai keliami uždaviniai, kad mokiniai:

- puoselėdami vertybines nuostatas ir ugdydami bendruosius gebėjimus, stebėdami ir susipažindami su verslo organizavimo ir valdymo struktūromis, suprastų socialinių, kultūrinių, ekonominių, rinkodaros pokyčių įtaką verslo organizavimui, jo vystymui, įgytų verslui organizuoti ir valdyti reikiamų gebėjimų, susipažintų su verslo ir vadybos profesijomis;

- tikslingai aiškindamiesi informacijos svarbą verslui, valdymui, rinkodarai, naudotūsi įvairiais informacijos šaltiniais, surastų ir kūrybingai, racionaliai naudotų informaciją bei kurtų informacinius produktus, skirtus verslo reklamai;
- aptardami ir analizuodami kaip organizuojamas verslas, kokie jame taikomi valdymo modeliai (atsižvelgdami į istorinį kontekstą), numatytų, kokio pobūdžio verslą ir projektinį jo valdymo modelį kurs ir planuos;
- suvokdami saugaus ir racionalaus darbo svarbą buityje, smulkiajame versle ir įgyvendindami aptartus bei numatytus projektinius verslo modelius, ekonominį, socialinį kontekstą, numatytų išteklius, darbo priemones, medžiagas, valdymo struktūras, sudarytų verslo planą.

2. Taikomojo meno, amatų ir dizaino technologijų bendrąją programą pasirinkęs mokinys:

- susipažins su taikomojo meno, dailių amatų, dizaino ir poligrafijos sektoriumi, smulkiuoju verslu, pramonine gamyba, darbo aplinka, darbo priemonėmis;
- pažins ir išbandys tradicines ir šiuolaikines medžiagas, naudojamas taikomojo meno, dailių amatų, dizaino ir poligrafijos sektoriuje, jų asortimentu, savybėmis ir pritaikymu;
- projektuos ir gamins nedidelius taikomojo meno dirbinius, derindamas juos su pastatų, sodybų eksterjeru, interjeru, mažosios architektūros elementais, rinks medžiagą projektams muziejuose, bibliotekose, internete;
- atliks nesudėtingas darbo operacijas šiuolaikinėmis darbo priemonėmis, įranga, kūrybos procese naudos kompiuterių programas, skaitmeninę fotografijos įrangą;
- analizuos dizaino objektus, konstruos, maketuos ir pateiks individualius projektus, taikydamas poligrafijos principus. Įvairiose veiklos srityse, numatytoje programoje, atsiras galimybė pasireikšti mokinio iniciatyvai, kūrybingumui, savarankiškumui, individualumui.

Programos tikslas – praktiškai atlikti projektinius darbus, susipažinti mokinius su meninėmis priemonėmis, pagrindiniais technologiniais principais ir raiškos galimybėmis, tradiciniais ir

šiuolaikiniais amatais, taikomojo meno, dizaino ir poligrafijos raida, tradicijomis.

Igyvendinant Programos tikslą keliami uždaviniai, kad mokiniai:

- puoselėdami vertybines nuostatas ir plėtodami bendruosius gebėjimus, stebėdami ir aptardami buitinę aplinką, susipažintų su taikomojo meno, dailių amatų, dizaino ir poligrafijos sektoriaus struktūra, raida, veikla, informacinių ir komunikacinių technologijų naudojimo galimybėmis;
- kūrybingai planuotų veiklos etapus, projektuodami, maketuodami rinktą informaciją apie taikomojo meno, dailių amatų ir dizaino objektus, poligrafijos technikas;

- analizuotų kylančias problemas, parinkdami medžiagas, gamindami, naudodami ir utilizuodami įvairius dirbinius; atliktų kūrybinę praktinę veiklą, tikslingai pasirinktų darbo objektą, gaminio modelį, darbo priemones, gebėtų estetiškai, ekonomiškai ir saugiai atlikti technologinius procesus ir darbo operacijas;
- apibendrintų idėjas ir atliktus darbus, įvertintų ir pristatytų galutinį darbo rezultatą.

3. Tekstilės ir aprangos technologijų bendrąją programą pasirinkęs mokinys:

- susipažins su smulkiojo verslo bei pramonės tekstilės ir aprangos gamyba ir darbo aplinka, darbo priemonėmis;
- susipažins su tradicinių ir šiuolaikinių audinių, trikotažo, odos ir kailio savybėmis ir asortimentu bei pritaikys šias žinias praktiniuose darbuose;
- išmoks projektuoti, konstruoti ir siūti drabužius, aksesuarus ir kitus jam patinkančius gaminius iš audinių, odos, kailio, trikotažo, išmoks atlikti nesudėtingas darbo operacijas šiuolaikinėmis darbo priemonėmis, įranga.

Programos tikslas – sudaryti mokiniams galimybę susipažinti su tekstilės ir aprangos pramonės ūkio šakoje vykstančiais procesais, naujausiomis technologijomis ir įranga, padėti orientuotis gaminių pasaulyje kaip vartotojui ir kūrėjui, motyvuotai rinktis profesiją, kūrybingai, racionaliai, praktiškai įgyvendinti numatytus projektus, kartu plėtojant bendruosius gebėjimus bei puoselėjant tautos tradicijas.

Programai keliami uždaviniai, kad mokiniai:

- puoselėdami vertybines nuostatas ir ugdydami bendruosius gebėjimus, stebėdami ir susipažindami su ūkio šakoje gaminamais gaminiiais, įranga, naujausiomis technologijomis, suprastų šios ūkio šakos nuolatinės kaitos poreikį ir svarbą, profesijų įvairovę ir vietą joje;
- analizuodami kaip projektuojami, konstruojami, gaminami tekstilės, odos, kailių gaminiai ir drabužiai istoriniame ir kultūriniame kontekste, numatytų kuriamus objektus, problemų sprendimo variantus, reikiamas medžiagas bei darbo priemones;
- tikslingai pažindami lengvojoje pramonėje ir smulkiajame versle taikomas technologijas, naudotusi įvairiais informacijos šaltiniais, surastų ir kūrybingai panaudotų reikiamą informaciją;
- suvokdami saugaus ir racionalaus darbo svarbą buityje ir smulkiajame versle ar pramonėje ir įgyvendindami aptartus projektinius sumanymus, mokėtų planuoti, organizuoti ir įgyvendinti projektus;
- mokydami nuosekliai ir saugiai atlikti technologinius procesus, įgytų gebėjimų panaudoti įvairias tekstilės ir trikotažo

medžiagas, odas ir kailį, tinkamai prižiūrėti juos, įsivertintų darbo rezultatus.

4. Statybos ir medžio apdirbimo technologijų bendrąją programą pasirinkęs mokinys:

- išmoks sukurti ir padaryti norimus medienos gaminius; kurs racionalius, estetiškus ir įdomius interjerus;
- taps medienos gaminių ir namų interjero srities kritišku vartotoju bei įdomiu šios srities pašnekovu.

Programos tikslas – sudaryti mokiniams sąlygas puoselėti vertybines nuostatas, tautos tradicijas, plėtoti bendruosius gebėjimus; suvokti buitinėje aplinkoje kylančias problemas, susijusias su statyba ir medžio apdirbimu, medienos gaminių priežiūra; išmokti saugiai naudoti nesudėtingą techniką; pažinti ir racionaliai taikyti buityje naudojamas statybines ir medienos medžiagas; ugdyti gebėjimą savarankiškai ir kūrybingai mąstyti apie interjero apdailą ir medienos gaminių kūrimą bei praktiškai įgyvendinti technologinius projektus, padedančius kaip vartotojui orientuotis statybinių medžiagų rinkoje.

Programos keliami uždaviniai, kad mokiniai:

- puoselėdami vertybines nuostatas ir ugdydamiesi bendruosius gebėjimus, stebėdami ir aptardami buitinę aplinką, su-
prastų statybos ir medienos panaudojimo statyboje svarbą ir nuolatinę kaitą;
  - analizuodami būsto interjero apdailos pavyzdžius ir medienos gaminių analogus, plėtotų intuityvų-
jų patyrimą kūrybinėje ir praktinėje veikloje;
  - įgyvendindami aptartus ir numatytus projektinius su-
manymus, išmoktų planuo-
ti, organizuoti ir įgyvendinti projektus;

- tikslingai pažindami statybos ir medžio apdirbimo technologi-
jas, naudotūsi įvairiais informacijos šaltiniais, surastų ir kūry-
bingai panaudotų reikiamą informaciją;
- mokydamiesi nuosekliai atlikti technologinius procesus, įgytų
gebėjimų panaudoti įvairias medienos ir apdailos medžiagas
namų interjere, tinkamai prižiūrėti medienos paviršius, įsver-
tinti darbo rezultatus;
- suvokdami saugaus ir racionalaus darbo svarbą buityje, smul-
kiajame versle ar pramonėje, mokėtų saugiai dirbti su buitinė-
mis medžio apdirbimo darbo priemonėmis bei daugiafunkcine
technika, racionaliai, nuosekliai organizuoti bei atlikti techno-
loginius procesus (darbo operacijas ir jų sekas).

5. Turizmo ir mitybos technologijų bendrąją programą pasi-
rinkęs mokinys:

- sužinos įvairius žmonių poreikius atitinkančius turizmo orga-
nizavimo ypatumus;
- išmoks sudaryti įvairių žmonių poreikius atitinkančius kelio-
nės maršrutus;
- susipažins su kelionių vadovo, gido darbo specifika;
- sužinos kaip savarankiškai pasinaudoti įvairiomis komunikaci-
jos priemonėmis ir užsisakyti vietą norimame viešbutyje, sto-
vyklavietėje, motelyje ar kt.;
- išmoks sudaryti valgiaraštį, gaminti ir patiekti patiekalus, ap-
skaiciuoti kalorijas, atsižvelgdamas į įvairius poreikius ir gali-
mybes.

Mokydamiesi pagal šią programą mokiniai įgis papildomų žinių ir gebėjimų, kurie turės jam praktinės naudos renkantis profesiją, dirbant ar kuriant savo verslą.

Programos tikslas – sudaryti mokiniams prielaidas puoselėti vertybines nuostatas, tautos tradicijas, plėtoti bendruosius gebėjimus, nustatyti problemas, susijusias su turizmo ir turistų mitybos orga-
nizavimu, suvokti turizmo ir su juo susijusių paslaugų – viešbučių aptarnavimo, viešojo maitinimo – ypatumus, pastebėti šių paslaugų teikimo Lietuvoje galimybes, ugdytis sociokultūrinę pasaulėjautą, pa-
garbą kitų tautų papročiams ir tradicijoms bei gebėjimą racionaliai vertinti turistinius šalių išteklius.

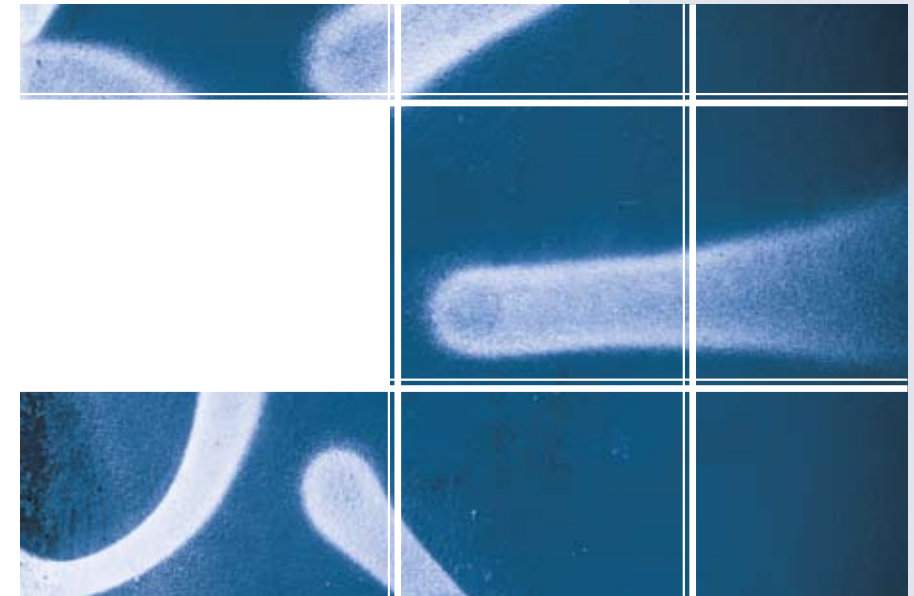

Programos keliami uždaviniai, kad mokiniai:

- puoselėdami vertybines nuostatas ir plėtodami bendruosius gebėjimus, stebėdami ir aptardami turizmo rinką, susipažins su turizmo, viešbučių aptarnavimo ir viešojo maitinimo raida Lietuvoje, analizuos ir vertins savo regiono turistines, ekskursines, apgyvendinimo ir maitinimo galimybes; analizuos įvairius poreikius atitinkančius turizmo bei viešojo maitinimo pavyzdžius, įgis kūrybinės ir praktinės veiklos patirties;
- sieks tikslingai pažinti turizmo ir viešojo maitinimo planavimo ir organizavimo ypatumus, perprasti šiuolaikinių komunikacinių technologijų reikšmę turizmo verslo plėtrai ir, naudodamiesi įvairiais informaciniais šaltiniais, ras ir kūrybingai panaudos reikiamą informaciją;
- siekdami įgyvendinti aptartus ir numatytus projektinius sumanymus, mokysis planuoti, nuosekliai, racionaliai, kokybiškai organizuoti ir įgyvendinti turistinių kelionių, viešbučių rezervavimo, maitinimo įstaigų parinkimo projektus, kritiškai juos įvertins; puoselėdami kultūros tęstinumą ir pagarbą kitoms kultūroms, susipažins su įvairių tautų mitybos papročiais ir tradicijomis, mokysis gaminti ir patiekti nesudėtingus savo ir kitų šalių nacionalinius patiekalus;

- atsižvelgdami į sveikos gyvensenos principus, analizuos įvairaus amžiaus žmonių mitybos ypatumus, sveikatos sutrikimus, mokysis sudaryti valgiaraščius, parinks patiekalų receptūras, šiuolaikines patiekalų gamybos technologijas;
- analizuos kultūringo elgesio pavyzdžius paslaugų versle, svečių priėmimo organizavimą ir aptarnavimą viešbučiuose, viešojo maitinimo įstaigose.

2.2. Verslumas geografijos pamokose

Geografijos **dalyko tikslas** – ugdyti orientavimosi geografinėje erdvėje, geografinės informacijos skaitymo, regionų pažinimo raiškos bei aplinkos tyrimo gebėjimus, geografinį mąstymą ir pasaulio geografinę sampratą. Mokiniai siekia suprasti pasaulio ir Lietuvos visuomenės gyvenimo, gamtos reiškinius, dėsningumus, sparčius socialinius, kultūrinius, ekonominius ir politinius įvykius bei pokyčius; turi suprasti ir nagrinėti lokalinių, regioninių ir globalinių problemų atsiradimo priežastis, raidą bei sprendimo būdus, motyvuotai reikšti savo nuomonę aiškinant jas; plėtoti kompleksines geografijos žinias ir supratimą apie Lietuvą ir pasaulio regionus; ugdyti praktinio ir kūrybinio darbo gebėjimus. Geografija yra vienas integraliausių mokomųjų dalykų, kurio objektas glaudžiai susijęs su kitų mokslų pažinimo objektais. Svarbu, kad ugdymo procese mokiniai atpažintų vartojamas sąvokas ir numatytas atlikti operacijas (pvz., skaičiavimai, analizavimas ir t. t.). Išmokę pereiti nuo vieno problemos sprendimo ar geografijos sąvokos pateikimo būdo prie kito, mokiniai įgis lankstų ir reikšmingą problemų sprendimo įrankį, geriau supras geografijos esmę, ryšį tarp formalių veiksmų, geografijos idėjų ir realaus pasaulio. Tikslinga mokiniams parodyti, kaip kituose dalykuose ar realiame pasaulyje iškilusios probleminės situacijos atspindimos geografijos moksle. Mokiniais tai aktualu suprasti todėl, kad kita užrašymo forma ar terminas gali atrodyti kaip kita sąvoka. Siekiant tolygiai ir aktyviai įtraukti mokinius į mokymosi procesą, reikia išnaudoti tarpdalykinės integracijos galimybes. Geografijos ugdymo turinys glaudžiai siejasi su ekonomikos ir verslumo dalyku, nagrinėjant šalių ekonomines sistemas, gamtos ir žmogaus sukurtus išteklius, ekonominius reiškinius, rodiklius, ekonominius ciklus.

2.3. Verslumas etikos pamokose

Dorinis ugdymas vidurinėje mokykloje vyksta per visų dalykų pamokas ir papildomojo ugdymo renginius. Kryptingam doriniam ugdymui skiriami etikos ir tikybos dalykai, iš kurių vieną mokiniai laisvai pasirenka kiekvienais mokslo metais.

Per dorinio ugdymo dalykų pamokas siekiama išugdyti mokinio gebėjimą ir nusiteikimą būti ir veikti pasaulyje, vadovaujantis įsisa-monintomis moralės nuostatomis, kurti pozityvius, tolerantiškus, demokratiškus, atsakingus santykius su kitais; ieškoti savojo pašaukimo ir atsakymų į gyvenimo prasmės bei šeimos gyvenimo klausimus, interpretuojant filosofinius ir religinius požiūrius; plėtoti mąstymą ir etinį, filosofinį, religinį, kultūrinį sąmoningumą rengiantis tolimesnėms studijoms ir profesinei veiklai.

Dorinio ugdymo pamokos glaudžiai sietinos su visu kitu vidurinės mokyklos ugdymo turiniu. Jose mokiniai turėtų gebėti doriniu požiūriu analizuoti ir vertinti per kitas pamokas įgyjamą humanitarinę, socialinę ir gamtamokslinį patyrimą. Vidurinio ugdymo (11 arba 12 klasės) viena etikos programų yra profesinės etikos programa. Ji orientuota į mokinius, kuriems pasirengimas studijoms ir profesinei veiklai yra vienas aktualiausių sparčiai artėjančios ateities uždavinių. Profesinės etikos dėstymo tikslas – suteikti profesinės etikos teorinių žinių, padėti mokiniams ugdyti savo charakterio dorybes ir organizacinio veikimo įgūdžius, kurie, kaip ir teorinės kompetencijos, bus naudingos ateityje, nes padės pasirinktoje profesijoje ne tik išreikšti save kaip asmenybę, bet ir kurti, tobulinti save, kaip garbingą, atsakingą, sąmoningai savo veiklą motyvuojantį ir organizuojantį profesionalą. Mokymosi procese siūloma, įgijus teorinių žinių pamokose, praktiškai susipažinti su profesinės etikos priežiūrą vykdančių institucijų darbu: Vyriausios tarnybinės etikos komisijos, Seimo etikos ir procedūrų komisijos, Žurnalistų etikos komisijos, Lietuvos ir regioninių bioetikos komitetų, Gydytojų etikos komisijų prie Gydytojų sąjungos, Teisėjų garbės teismo ir kitų.

2.4. Verslumas informacinių technologijų pamokose

Verslumo ugdymas tai nėra žmogaus ruošimas būti verslininku ar užsiimti ūkine finansine veikla. Ugdyti verslumą reiškia mokyti žmogų pasinaudoti rinkos teikiamomis galimybėmis. Verslus žmogus geba geriau panaudoti save, savo gebėjimus, jis yra aktyvesnis, atsakingesnis, sugeba išvelgti galimybes. Ugdant verslumą sunku būtų įsivaizduoti, kaip šiandieną žmogus gali būti verslus, negebėdamas pasinaudoti IT naujovėmis. Tarkime kaip vieną verslumo savybių – gebėjimą sekti ir valdyti informaciją – IT pagalba yra labai paprasta, o žmogui neturinčiam tokių IT gebėjimų yra sunku. Žmogui gyvenime dažnai tenka pristatyti save, savo gebėjimus, savo darbus tad IT pagalba tokie pristatymai tampa ypatingai stiprūs ir vaizdingi. Konkurencija rinkos ekonomikos sąlygomis verčia žmogų būti geresniu, stipresniu ir kartais gana mažos smulkmenos nulemia persvarą – tvarkingai pateikta rašytinė informacija, nuotaikinga prezentacija ir pan. IT galimybės plačios ir pamokas moksleiviai mėgsta, labai didelė erdvė praktiniams užsiėmimams, o verslumo ugdymui praktinė veikla duoda labai didelę naudą. Mokymas naudotis IT jau yra verslumo ugdymas, tačiau

ugdant labai svarbu ugdyti gebėjimą išvelgti problemas, kurti idėjas bei mokyti organizuoti. Kaip vieną galimų verslumo ugdymo integravimo į IT pamokas modelį toliau ir apžvelgsime. Vidurinio ugdymo IT bendrojoje programoje 11–12 klasėje įtrauktas **animuotų pristatymų rengimas**. Kaip vieną galimų verslumo integravimo į šią pamokų grupę galėtume skirti socialinių problemų (rūkymas, patyčios, smurtas ir t. t.) sprendimą. Toliau pateikiamas galimas pamokų modelis ir tų pamokų turinys.

3. Verslumo ugdymas. Pamokų pavyzdžiai

3.1. Papuošalų pristatymo organizavimas

Modulis:

Taikomasis menas ir dailieji amatai.

Kursas:

Bendrasis.

Tikslas:

Suprojektuoti ir parengti jau sukurtų darbų pristatymą mokyklos bendruomenei.

Uždaviniai:

1. Iškelti ir plėtoti mažosios tekstilės dirbinių pristatymo idėjas.
2. Suplanuoti reikalingus žmogiškuosius ir materialinius išteklius, numatyti organizavimo etapus.
3. Aptarti suplanuotus pristatymo etapus, numatyti sunkumus ir jų šalinimo galimybes.

Trukmė: 4 pamokos.

Veiklos sritis: projektavimas.

Mokiniai:

1. Ieško idėjų projektui sau artimoje aplinkoje. Fiksuoja projekto idėją eskizais, piešiniais, brėžiniais, kopijavimo priemonėmis.
2. Numato projekto apimtį atsižvelgdami į skirtą laiką, grafinės raiškos galimybes, technines maketo realizavimo galimybes.
3. Žino specifines sąvokas.

4. Apibūdina ir apsvarsto projekto idėjos įgyvendinimo etapus – grafinę idėjos fiksavimą, grafinių vaizdų papildymą tekstiniais paaiškinimais, medžiagų parinkimą grafinei ar plastinei idėjos išraiškai. Parenka saugius technologijos procesus.
5. Apibūdina estetines aplinkos savybes, ieško galimybių jai tobulinti.
6. Išmano ir taiko nekenksmingus aplinkai technologinius procesus, parenka medžiagas, nedarančias neigiamo poveikio aplinkai.

Naudojama mokomoji medžiaga, įranga:

- IT kabinetas.
- Vaizdinė demonstracinė medžiaga (nuotraukos, filmuota medžiaga).
- Pagaminti papuošalai.
- Saugaus darbo su elektriniais įrenginiais instrukcija.
- Kvietimai, bukletai.
- Mokinių sumanymų aplankai, skaitmeninė įranga darbams pristatyti.
- Daugialypė terpė.

Eiga:

1. Mokytojas paaiškina užduotį: siūlyti idėjas papuošalų pristatymui.
2. Mokiniai nagrinėja festivalio „Mados infekcija“ medžiagą, dizainerių sukurtas kolekcijas. Mokiniams siūloma susipažinti su trumpu kolekcijų aprašymu ir nagrinėja žodinio pristatymo įtairgumą, gebėjimą sudominti auditoriją.
3. Mokiniai susipažįsta ir su jaunųjų dizainerių konkursų filmuota medžiaga, skatinami kritiškai vertinti savo galimybes.

4. Mokiniai suskirstomi grupėmis ir „minčių lietaus“ metodu ieško atsakymų į šiuos klausimus:
  1. Kur galėtų vykti pristatymas?
  2. Kokiai auditorijai skirtas renginys?
  3. Kiek laiko turėtų trukti pristatymas?
  4. Koks muzikinis fonas?
  5. Kaip atskleisti pagrindinę renginio mintį?
5. Po 10 minučių pasitarimo grupelėse mokiniai pristato idėjas. Išrenkama geriausia idėja, sudaroma atmintinė kitai pamokai: darbinis pavadinimas „Metų laikai“.
6. Mokiniai namuose turi nupiešti po 5 eskizus, kokiais įvairiais būdais gali būti demonstruojami papuošalai (pvz., prisegami, dėstomi ant drabužio);
7. Mokiniai pristato namuose sukurtas idėjas papuošalų demonstracijai. Keturiose darbo grupėse sprendimai papildomi tekstiniais intarpais.
8. Mokiniai pasiskirsto vaidmenimis ir dirba grupelėse. Pvz.:
  - Vedantieji – turintys literatūrinių gebėjimų – ruošia pristatymo tekstą.
  - „Artistai“ – išeina dirbti į pristatymo vietą ir repetuoja metų laikų pristatymą.
  - Elektrikai – organizuoja įrangą muzikai ir apšvietimui.
  - Dažytojas – nudažo medinius rėmukus, kurie bus reikalingi demonstruojant papuošalus (kad atskirtų juos iš visumos ir valdytų žiūrovo žvilgsnį).
  - Pagalbiniai darbininkai – rūpinasi „salės“ paruošimu, kėdėmis žiūrovams.
  - Reklamos specialistai – kuria reklaminio plakato ir kvietimų tekstus bei dizainą, pagamina kvietimų pavyzdžius.
  - Režisierius ar prodiuseris – koordinuoja ir prižiūri grupių darbą.
 Galimi kiti vaidmenys.
9. Mokiniai pasiruošia ir fiksuoja – fotografuoja keturias baigiamąsias scenas – pavasario, vasaros, rudens ir žiemos.
10. Kiekviena grupė pristato savo veiklą ir įvardija sunkumus bei jų šalinimo būdus.
11. Mokiniai vertina kitų veiklą (įvardina plusus ir minusus).

Pastabos:

Šiam projektiniam darbui 4 pamokų gali neužtekti. Galima numatyti darbų tęstinumą: numaćius problemas, kituose moduluose, pvz., poligrafija ir dizainas.

3.2. Socialinių problemų pristatymas ir socialinių reklamų kūrimas

Šiam darbui tikslinga skirti 4–5 pamokas. Kadangi su socialinėmis problemomis susiduria dažnas, tad problemų iškėlimas, pastebėjimas bei jų sprendimas yra tikslinga verslumą ugdanti veikla. Šį darbą galima organizuoti kaip projektą ir pristatyti mokykloje ar mieste. Moksleivius reikėtų supažindinti su reklama ir socialinėmis problemomis ir tai užtruks 2 pamokas. Po to skirkite 1–2 pamokas medžiagai rinkti bei pristatymui ruošti. Paskutinę pamoką skirkite pristatymui, pastaboms, diskusijoms. Šias pamokas galima pratęsti ir pageidaujantiems leisti atlikti rinkos tyrimą arba sukurti vaizdo reklamas ir panašiai.

1 TEMA. Susipažinimas su reklama

Tikslas:

Supažindinti moksleivius su reklama ir jos produktu.

Uždaviniai:

- atpažinti reklamą, kurią mato ir girdi savo aplinkoje;
- suvokti reklamos apimtį – kiek, kada ir kur ją matome;
- susipažinti su duomenimis apie reklamos skverbimąsi į visuomenę;
- apibrėžti reklamos produktą;
- pasakyti savo nuomonę apie reklamos vaidmenį visuomenėje;
- aptarti ir analizuoti reklamos pobūdį, jos poveikį žmogui.

Priemonės:

- Dalomoji medžiaga, ji pateikiama pamokoje.
- Projektorius.
- Reklamos iš laikraščių, radijo pavyzdžiai (rekomenduotina ir vaizdo reklamos pavyzdžių).

Pamokos eiga:

1. Diskusija su mokiniais (5–7 min.). Prieš pamoką mokytojas turėtų numatyti klasėje akivaizdžiai regimus daiktus, ant kurių matyti prekinis ženklas, pvz., ant sienos kabantis laikrodis arba prekės ženklas ant rašomosios lentos. Atvykus mokiniams, mokytojas turėtų įsidėmėti, kas nešioja marškinėlius, dėvi kitus drabužius, avi batus su užrašais, prekės arba firminiais ženklais, kad nekiltų keblumų mokytojas pats gali turėti keletą daiktų su žinomais logotipais.

Trumpai paklauskite moksleivių (ypač tų, kurie turi žinomesnių prekinį ženklų daiktų), kodėl jie pasirinko būtent juos.

2. Praktinis darbas moksleiviams (10–12 min.). Moksleiviams pateikiamos galimos reklamos vietos, o jie, dirbdami grupelėse po 2–3, surašo produktus, kuriuos matė ar girdėjo reklamuojant.

Galimos reklamos vietos:

- televizijos laidos,
- radijo laidos,
- spaudos puslapiai,
- reklaminės iškabos gatvėse,
- pastatų sienos,
- reklaminės iškabos keliuose,
- kino teatrai,
- kavinės ir restoranai,
- filmai,
- sporto rungtynės,
- lankstinukai pašto dėžėse,
- koncertai, kiti renginiai,
- iškabos laiptinėse,
- kiti renginiai (pvz., lėktuvai virš miesto su plakatais),
- paštas,
- transporto priemonės,
- telefono sąskaitos,
- mūsų drabužiai,
- internetas,
- mokyklos,
- telefono pokalbiai (SMS žinutės-reklamos).

Kai laikas baigiasi leiskite 1–2 moksleiviams trumpai pristatyti savo pastebėjimus.

3. Reklamos produkto paaiškinimas (10–15 min). Moksleiviams duodama užduotis prisiminti jiems įsimintiniausias reklamas, nesvarbu kokios formos ir kokio turinio. Vėlgi dirbdami grupelėse po 2–3, jie užrašo jiems įsimintiniausias reklamas ir parašo, kodėl jos jiems yra tokios įsimintinos, įdomios. Akcentuokite, kad daugelis įmonių ne pačios kuria reklamas, o samdo profesionalias rinkodaros kūrimo kompanijas, todėl mes nuolat matome tokias skirtingas, tokias vaizdžias reklamas.
4. Išvados (5–10 min.). Pateikite moksleiviams apibendrintas išvadas, jas vėlgi galite pateikti jums prieinamu ir patogiu būdu.

Paklausa – tai žmonių noras ir galimybė įsigyti prekę ar paslaugą, o reklama – būdas daryti įtaką žmogaus norams (pvz., turizmo įmonė kuria norą pamatyti Braziliją).

Reklama būna: komercinė – skirta paslaugai ar prekei populiarinti, socialinė – skirta idėjoms propaguoti.

Reklama gali:

- Skleisti žinias apie prekę ar paslaugą.
- Kurti ir palaikyti palankų įvaizdį.
- Formuoti prekės ar paslaugos poreikį.
- Skatinti lojalumą (prieraišumą) prekei ar paslaugai.
- Tiesiogiai skatinti pirkimą (nuolaidos, kuponai, dovanos).

Reklama yra viena sudedamųjų rinkodaros dalių, o rinkodaros sudedamosios dalys:

- Reklama.
- Ryšiai su visuomene.
- Asmeninis pardavimas.
- Pardavimo skatinimas.

Reklaminė kampanija yra: pranešimo arba žinutės perdavimas tam tikrai pasirinktai auditorijai, naudojant reklaminės žinutės kodavimo (išraiškos) priemones.

Tradiciniai reklamos kanalai ir formatai:

- Televizija – reklaminiai filmukai, reportažai, TV laidų rėmimas, produktų rodymas laidos metu, bėgančios eilutės.
- Spauda – reklaminiai maketai, įdėklai, kuponai, užsakomieji straipsniai, produkto aprašymai.

- Radijas – garso reklaminiai filmukai, žaidimai, laidų rėmimas.
  - Lauko reklama – stendai, stotelės, kolonos, transparentai, transporto priemonės, parduotuvių vitrinos.
  - Internetas – reklamjuostės, svetainės, nuorodos, šiukšlės.
  - Kino teatrai – reklaminiai filmukai, filmų rėmimas.
  - Reklama prekybos ir kitose viešose vietose – stendai, lentynos, lipdukai, stoveliai, reklaminiai leidiniai, lankstinukai, reklama kavinėse, restoranuose, mokymo įstaigose.
  - Tiesioginės rinkodaros priemonės – tiesioginis paštas, skambučiai, SMS, suvenyrai, prekės ženklų pažymėti drabužiai, maišeliai, katalogai.
  - Demonstracinės reklamos priemonės: prezentacijos, parodos, seminarai, renginiai.
5. Užduotis savarankiškam darbui. Tikslinga moksleiviams skirti užduotį, kad jie aktyviau įsitrauktų į šią veiklą.

NAMŲ DARBAS

Vardas, pavardė

Klasė

Užduotis: reklamos stebėjimas

Diena:

Mano vieta, kurioje užfiksavau reklamą:

Reklamos vieta:

Reklamos trukmė buvo:

Matytų ar girdėtų reklamų skaičius per šią dieną:

Matytos reklamos (-ų) išskirtinumas, patrauklumas ar nepatrauklumas (paaiškinkite, kodėl jums atrodė jos išskirtinos arba įdomios):

Stebėkite bent dvi dienas.

2 TEMA. Socialinės reklamos kūrimas, socialinės problemos pristatymo kūrimas

Tikslas:

Mokyti rengti pristatymus konkrečia tema, sukurti reklamą.

Uždaviniai:

- Išskirti pagrindines temos mintis.
- Vaizdžiai perteikti temą.
- Lavinti vaizduotę, kuriant reklamą.
- Ugdyti IT įgūdžius.

Kadangi jūs IT specialistas tad, pasitelkę techniką ir vaizduotę, organizuokite pristatymų kūrimą, konsultuokite moksleivius. Pristatymą ruoškite 7–10 minučių. Nurodykite kokiomis IT priemonėmis galima kurti reklamą.

3 TEMA. Darbų pristatymas

Tikslas:

Mokyti pristatyti darbą konkrečia tema.

Uždaviniai:

- Skatinti sklandžiai dėstyti mintis.
- Mokyti kalbėti auditorijai.
- Ugdyti oratorinius gebėjimus.

Pamokos eiga:

1. Paruoškite klasę darbų pristatymui (ekraną arba tinkamą sieną, multimediją, kompiuterį, kolonėles ir t. t.). Išdalykite moksleiviams vertinimo anketas ir, paskirstę pristatymų eiliškumą, pradėkite pristatymus. Pasakykite, kad kiti moksleiviai gali uždavinėti klausimus, bet negali replikuoti. Patys taip pat būkite pasirengę užduoti klausimus. Būkite pasirengę padėti moksleiviams jei kiltų techninių trikdžių arba moksleiviai staiga „pasimestų“.

VERTINIMO ANKETA

1. Tema			
2. Temos atskleidimas.....	prastai ☐	gerai ☐	puikiai ☐
3. Pristatymo aiškumas	prastai ☐	gerai ☐	puikiai ☐
4. Pristatymo vaizdingumas	prastai ☐	gerai ☐	puikiai ☐
5. Kalbos aiškumas.....	prastai ☐	gerai ☐	puikiai ☐
6. Bendravimas su auditorija	prastai ☐	gerai ☐	puikiai ☐
7. Pristatymo nuotaika	prastai ☐	gerai ☐	puikiai ☐
8. Pristatymo animacija.....	prastai ☐	gerai ☐	puikiai ☐
9. Pasiruošimas klausimams.....	prastai ☐	gerai ☐	puikiai ☐
10. Reklamos turinys	prastai ☐	gerai ☐	puikiai ☐
11. Reklamos tikslumas.....	prastai ☐	gerai ☐	puikiai ☐
12. Reklamos įtakingumas	prastai ☐	gerai ☐	puikiai ☐

2. Padėkokite už darbą, perskaitykite vertinimus (jie gali būti pateikti anonimiškai), pasakykite savo vertinimus ir pastabas. Be abejo darbus galite vertinti pagal pristatymų reikalavimus ir kitas IT vertinimo normas.

Šį darbą jūs galite pristatyti kaip projektą mokykloje ar mieste, suorganizuoti pristatymus klasės valandėlėse ir t. t. Jei yra pageidavimas – galite tęsti darbą ir kurti vaizdo reklamas ir panašiai.

3.3. Verslumas etikos pamokose

Kiekvienas mūsų vadovaujamės tam tikromis etikos normomis. Mūsų etikos normos – tai suvokimas, kas yra gerai ir kas yra blogai; jis mums padeda nuspręsti kaip elgtis sudėtingoje situacijoje. Nors etikos normos remiasi išskirtinai asmeniniais principais ir vertybėmis, bet egzistuoja ir visuotinai pripažinti principai, svarbūs visiems žmonėms.

Kaip susiformuoja šios normos, principai ir vertybės?

Dalį etikos pagrindų įgyjame iš aplinkos. Iš tėvų, mokytojų, draugų elgesio suprantame, ką galima daryti ir ko ne. Žmonės, kurie daro įtaką, taip pat formuoja suvokimą apie tai, kas yra gerai ir kas blogai. Kaip reaguoti, jei draugas nori nusirašyti namų darbą? Tai yra etiškų sprendimų, kuriuos nuolat reikia priimti, pavyzdžiai; draugai ir šeima tikriausiai galėtų pasakyti, ką reikėtų daryti.

Etikos mokomės iš bendruomenės, kurioje gyvename. Mokykla taip pat turi nustačiusi tam tikrus principus, pagal kuriuos gyvena mokiniai ir mokytojai. Ką daro mokiniai, kai nori užduoti klausimą arba žino atsakymą? Tikriausiai kelia ranką. Mokytojai nenori, kad mokiniai išsakytų savo mintis garsiai ir pertraukdami kitus, todėl jie moko mokinius kelti ranką. Vienų mokinių veiksmai gali paveikti kitus bendraklasius geriau mokytis. Jie gali padaryti poveikį dar kam nors, todėl sprendimas paklusti taisyklei ir pakelti ranką yra etiškas.

Mokyklos, bažnyčios, bendrovės... Šios ir kitos organizacijos turi sukūrusios tam tikras normas, kurių žmonės turi laikytis. Visos šios skirtingos grupės sudaro bendruomenę arba grupę, kuri dirba kartu, kad galėtų padėti savo nariams. Bendruomenės privalo laikytis etikos, jei nori, kad jos nariai padėtų vienas kitam.

Etikos pagrindų susiformavimą veikia kultūra bei tradicijos. Su kultūra ir tradicijomis susiduriame kasdien. Principų ir nusistatymų šaltinis – tai žmonių grupė, kurios nariais save laikome. Kartais tai – visa karta. Esti, kad religinė grupė suformuoja žmogaus nusistatymus. Kultūrą gali paveikti ir mus pasiekianti žiniasklaida, tautos, bendraklasių kultūra, tradicijos. Mes visi esame kultūros dalis, nesvarbu, ar

esame grupėje, ar jaučiamės vieniši. Iš savo kultūros gauname daugybę informacijos apie tai, kas yra blogai, o kas gerai.

Nors daugumos vertybės suformuotos nusižiūrėjus į kitų žmonių elgesį, žmonės patys turi susikūrę savo pačių vertybes. Kiekvienas yra susidaręs įvaizdį žmogaus, koku jis nori tapti ir moka tą įvaizdį nuskaidyti. Idėjos, apibūdinančios įvaizdį žmogaus, kuriuo norėtume tapti, yra vadinamos esminėmis vertybėmis. Esminės vertybės yra siektini idealai, jos nulemia elgesį.

Šiose etikos pamokose pasiaiškinsime, kas mes esame, kuo mes tampame ir kaip mūsų elgesys veikia kitus ir kitų elgesys – mus.

1 PAMOKA. Kas aš esu?

Trukmė:

- 45 min.

Tikslas:

- Supažindinti moksleivius su etikos vertybėmis.

Uždaviniai:

- pažinti socialines problemas;
- suvokti socialinių problemų pasėkmes visuomenei;
- vystyti sveiką gyvenimo būdą.

Priemonės:

- Dalomoji medžiaga (pateikiama žemiau), ją galima pateikti *power point* forma.
- Multimedija, jei demonstruosite skaidres.
- Internetas, straipsniai (jei yra priėjimas).

Pamokos eiga:

- ✓ Užrašykite lentoje:

„Mes gyvename dabartyje, svajojame apie ateitį, tačiau amžinų tiesų mokomės iš praeities.“

(Madam Chiang Kai-Shek)

- ✓ Paprašykite mokinių raštu atsakyti į klausimą:
Ar sutinkate, kad šeima ir kilmė daro didelės įtakos žmogaus formavimuisi ir padeda sukurti jo vertybių sistemą? Kodėl?

- ✓ Pateik bent tris pavyzdžius iš tikro gyvenimo, kurie pagrįstų tavo nuomonę.

Atsakymas turi būti ne ilgesnis kaip iš 100–150 žodžių.

Paprašykite kelių mokinių perskaityti atsakymus, kuriuos užsirašė į sąsiuvinius.

Pabrėžkite, kad aptarėte vertybes apskritai. Dabar pasakykite, kad mokiniams skirsite šiek tiek laiko pagalvoti, kaip susiformuoja jų vertybės.

Pavyzdžiai diskusijos pradžiai:

Kiek jūsų mano, kad šeima daro svarbiausią įtaką?

Kiek jūsų laikosi nuomonės, kad svarbiausia yra draugų įtaka?

Kas mano, kad kiti veiksniai yra patys svarbiausi?

Galite pasidalinti savo žiniomis ir pateikti pavyzdžių iš tikro gyvenimo, kurie atskleistų:

- kaip paveldėjimas, kilmė ir patirtis suformavo jūsų vertybes;
- kaip paveldėjimas, kilmė ir patirtis veikia etiškų sprendimų priėmimą jūsų darbovietėje (mokykloje).

✓ Palikite laiko klausimams. Klausimai ir atsakymai dažniausiai yra svarbiausia pamokos dalis, nes jie geriausiai jums atskleis mokinių interesus ir norus.

✓ Paašškinkite mokiniams, kad dabar jie turės pagalvoti ir atsakyti, kaip aprašytų veikėjų kilmė ir patirtis paveikė jų priimamus sprendimus.

✓ Lentoje užrašykite klausimą:

Kaip kilmė ir patirtis paveikė aprašytų veikėjų išpažįstamas vertybes ir etiškus sprendimus?

✓ Paprašykite mokinių dirbti porose su suolu draugais arba kitais arti sėdinčiais mokiniais, kad nereikėtų stumdyti suolų.

Leiskite poroms tarpusavyje aptarti klausimą.

Poros, jeigu panorės, gali pasidalinti savo mintimis ir išvadomis su likusia klasės dalimi.

✓ Išdalinkite mokiniams skaitomą medžiagą PRIEDAS Nr. 1. Darbui skirkite 15 minučių.

Paprašykite, kad poros pristatytų savo išvadas pagal pateiktus klausimus po tekstu.

Nuomonių spektro tyrimo užduotis. ETIKOS SVARBA

Skirtingose klasės vietose padėkite ženklus „Sutinku“ ir „Nesutinku“.

✓ Pasakykite mokiniams, kad linija nuo vieno ženklo iki kito atspindės jų požiūrių įvairovę. Jūs perskaitysite teiginį. Vieta, kur mokyns atsistos, simbolizuos jo ar jos pritarimo arba nepritarimo teiginiui laipsnį.

- Jei mokyns (-ė) visiškai sutinka, jis / ji turėtų atsistoti šalia ženklo „Sutinku“.
- Jei mokyns (-ė) visiškai nesutinka, jis / ji turėtų atsistoti šalia ženklo „Nesutinku“.
- Mokyns (-ė), kuris (-i) nei pritaria teiginiui, nei nepritaria, turėtų atsistoti centre tarp abiejų ženklų.
- Mokyns (-ė), kuris (-i) daugiau pritaria, tačiau ne visai sutinka su teiginiu, turėtų atsistoti atkarpoje tarp centro ir ženklo „Sutinku“.
- Ir taip toliau.

✓ Pasakykite mokiniams, kad jie turės paašškinti, kodėl jie būtent atsistojo toje linijos vietoje, o ne kitoje ir kaip šitai atspindi jų nuomonę tam tikru klausimu.

Visi mokiniai turi būti pasiruošę paašškinti savo nuomonės ir kodėl jie pasirinko būtent tokią poziciją.

Tarp teiginių, paklauskite poros mokinių, kodėl jie pasirinko būtent tokią poziciją. Paklauskite mokinius, stovinčius skirtingose vietose tarp ženklų.

✓ Perskaitykite teiginius:

Žmogaus paveldėjimas veikia jo / jos išpažįstamas vertybes.

Praeitės patirtis nulemia žmogaus elgesį.

Žmonės nesilaiko vertybių ir etikos normų dėl neigiamos patirties praeityje.

Mūsų kilmė formuoja mūsų vertybes.

To paties amžiaus ar tos pačios socialinės grupės nariai nulemia žmogaus vertybių sistemą.

Mūsų šeimos patirtis nulemia mūsų vertybių sistemą.

Aš vadovausiuos savo šeimos vertybėmis.

- ✓ Apibendrinimui **paskatinkite** pamąstyti:
  - „Ko išmokstame bendradarbiaudami su bendraklasiais?“
  - „Kaip mano paveldėjimas, kilmė ir patirtis gali man padėti elgtis etiškai mokykloje?“

PRIEDAS Nr. 1.

Kai ką išloši, kai ką praloši

Džiugas Siauraitis

pavadootojas, Tyrimų ir diegimo skyriaus viršininkas

Lapkričio 23-ioji, trečiadienis, 13:17 val.

Tikrai daugiau ten nekelsiu kojos. Aš galiu sumokėti brangiau už gerus priešpiečius, tačiau nemėgstu švaistyti pinigų niekalams. Šiandienykščiai priešpiečiai tikrai buvo neverti tiek pinigų, kiek išleidau. Kainos didelės, padavėja buvo irzli ir aptarnavo labai lėtai.

Net jeigu maistas kitur ir ne pats geriausias, paprastai man patinka ištrukti iš „didžiosios dėžės“ (taip mes pravardžiuojame centrinį „Dribsnių pasaulio“ biurą). Tačiau šiandien viskas buvo kitaip. Aš jaučiausi išsiblaškęs, ir daugybė žmonių atrodė labiau suirzę nei paprastai. Ką tik paskelbė ketvirčio rezultatus. Atrodo, kad „Močiutė Javainė“ pratęsė savo meteorišką skrydį į pačią sausų pusryčių pramonės viršūnę. Per pastaruosius pusę metų jų akcijų kaina pakilo dvigubai. Mes negalime jų pasivyti net pristatę savo garsiuosius „Pulkininko Traškio spalvotuosius dribsnius“. Jie vis labiau lenkia mus rinkoje. Tikra teisybė – „Močiutės Javainės“ sausi pusryčiai yra labai populiarūs, o mūsų „Pulkininkas“ – ne.

Jau buvau beketinąs pradėti skaityti elektroninio pašto žinutes, atsiųstas pietų metu, kai ekrane nušvito „ypatingos svarbos“ žinutė. Domas Uždavinys pavadootojas, Ryšių su visuomene skyriaus viršininkas, praneša puikią naujieną:

„Benas, Džiugai, visame pasaulyje garsios grupės „5 žavūs princai“ pagrindinis vokalistas, ir jo draugė, supermodelis Eglė Puikute, susižadėjo. Benas ir Eglė labai mėgsta „Spalvotuosius dribsnius“ ir nori, kad jų vestuvėse vyrautų jų tema. Kiekvienam svečiui bus įteiktas krepšelis su maloniais mažmožiais (nagų laku, reaguojančiu į temperatūrą, ir keliomis „Spalvotųjų dribsnių“ dėžutėmis; ant vestuvinio torto viršaus dvi besibučiuojančios gulbės plaukios „Spalvotųjų dribsnių“ ežere.

Mes jau šnekėjome su ponaičio Beno ir panelės Eglės reklamos agentais. Benas ir Eglė sutiko kartu pozuoti sausų pusryčių dėžučių viršelių serijai. Šią seriją sudarys viršeliai: Benas peršasi Eglei; Benas, apsirengęs smokingu, bučiuoja į žandą Eglę, vilkinčią vestuvinę suknelę; Benas ir Eglė valgo „Spalvotuosius dribsnius“ iš vienos lėkštės savo naujajame name. Dėžučių kolekcijų kaina bus šiek tiek didesnė nei paprastų, ir dalis uždirbtų pinigų bus skirta Beno ir Eglės mėgstamiausiai labdaros organizacijai „Kalakutų pertekliaus prevencijos fondas“.

VALIO!!!

Tą pačią dieną 13:24 val.

Visi labai susijaudinę! Benas ir Eglė galbūt ką tik išgelbėjo „Dribsnių pasaulį“! Dabar mūsų vienintelis tikslas – aprūpinti prekybos centrus tokiu „Spalvotųjų dribsnių“ kiekiu, kurio užtektų visiems paauagliams.

Staiga man paskambina Saulius, Klientų aptarnavimo ir pardavimo skyriaus viršininkas.

– Džiugai, trukdau dėl „Spalvotųjų dribsnių“. Mums reikia pasitarti, – sako jis.

– Taip, aš ką tik sužinojau šią naujieną. Kaip šaunu, kad sausų pusryčių viršeliams pozuos Benas ir Eglė. Kelis ateinančius mėnesius tikrai neturėsi bėdų! Kam planuoji išleisti savo didžiąją premiją? Aš galvoju, kad reiks surengti sau ir žmonai antrąjį „medaus mėnesį“, – atsakau visas švytėdamas iš džiaugsmo.

– Nesu dėl to tikras, Džiugai, – sako Saulius rimtu, beveik išsigandusiu balsu.

– Tuo būsiu! – sakau Sauliui ir einu į jo kabinetą.

Tą pačią dieną 15:17 val.

Šiandien turėjo būti įsimintina diena. Žinia apie Beną ir Eglę – tai geriausia, kas atsitiko „didžiojoje dėžėje“ per pastaruosius mėnesius, gal netgi metus. Norėčiau šypsotis ir niekuo nesirūpinti, kaip kiti darbuotojai.

Kai galiausiai pasiekiu savo kabinetą, atsėdu ir susiimu rankomis galvą. Pasižiūriu į įrėmintą savo tėvų nuotrauką, padėtą ant mano stalo. Kairėje stovi mano žmonos nuotrauka, daryta mūsų vestuvių

dieną. Jau prabėgo penkiolika nelengvų metų, tačiau ji vis dar išsaugojo tą pačią šypsena ir mergaitišką akių blizgesį. Kitoje tėvų nuotraukos pusėje stovi mūsų dvynių, kai jiems buvo šešeri, nuotrauka. Jie žaidė smėlio dėžėje ir jų veiduose švietė šypsenos. Jau daugelį metų jie nežiūrėjo į mane su tokiu susižavėjimu.

Kas atsitiko tiems dviem besišypsantiems laimingiems vaikams? Aš stengiausi daryti viską kuo geriau. Mielai būčiau daugiau laiko praleidęs su jais, tačiau privalėjau rūpintis verslu. Tikriausiai ir aš šito nesupratau, kai buvau mažas. Nesupratau, kokį spaudimą turėjo atlaikyti tėtis ir kaip smarkiai jis stengėsi palengvinti savo vaikų gyvenimą. Galbūt kada nors mano vaikai tą supras, kai turės savo vaikų.

Įdomu, ką darytų mano tėtis, susidūręs su tokia situacija?

Kas būtų, jeigu jis sužinotų, kad per šį mėnesį „DP“ gavo beveik trisdešimt vartotojų skundų? Juose žmonės teigia, jog pavalgis „Spalvotųjų dribsnių“ juos pykino ir skaudėjo galvą. Ką daryti, jeigu nuo gaminio, kuris turėjo išgelbėti bendrovę, suserga žmonės?

Kaip tėtis reaguotų į naujieną, kad jo pavaldinė, tyli moteris, ištekėjusi už mirtinai sergančio vyro, nepaisė šios problemos, kai apie ją pirmą kartą užsiminė praktikantas? Ar jis ją atleistų, net žinodamas, kaip jai reikalingi pinigai? Ar jis jaustųsi kaltas, kad kitados priekaištavo jai, kai ši užsiminė, jog gaminių saugumas kelia abejonių?

Kaip jis pasakytų savo viršininkui, kad jų sausi pusryčiai nebuvo tinkamai išbandyti ir kad gaminys gali būti nesaugus? Kaip jis išvengtų pono viršininko rūstybės ir išsaugotų savo karjerą?

Mano mintis nutraukia telefono skambutis.

– Džiugai, labas. Norėjau tave pasveikinti su „Spalvotųjų dribsnių“ sėkme. Mėginu su tavim susisiekti jau kokią valandą. Kur buvai, mano drauge?

Klausimai situacijos analizei:

- Kas sukuria įtampą, slegiančią Džiugą?
- Ar dabar Džiugas turi imti spresti gaminio saugumo problemą? Ar jis gali jos sprendimą atidėti ilgesniam laikui?
- Ar ankstesnis Anos sprendimas nuslėpti abejones dėl gaminio saugumo sukėlė dar didesnę bėdą? Kodėl?

- Ar Džiugas turi jaustis iš dalies atsakingas už Anos sprendimą nieko nesakyti? Kodėl?
- Kokius padarinius tai turėtų Anai?
- Ką Džiugas turi papasakoti ponui viršininkui?

2 PAMOKA. Verslas, visuomenė ir pasaulis

- ✓ **Užrašykite** lentoje:

„Takas yra vienas visiems, tačiau visi piligrimai privalo turėti savo būdą kaip pasiekti tikslą.“

(Tibeto mokymas)

- ✓ **Paprašykite** mokinių raštu atsakyti į klausimą:

Kaip, tavo nuomone, globalizacija gali paveikti verslą ir verslo etiką?

Atsakymas turi būti ne ilgesnis kaip iš 100–150 žodžių.

Paprašykite kelių mokinių perskaityti atsakymus, kuriuos užsirašė į sąsiuvinius.

- ✓ **Suskirstykite** mokinius poromis.

Išdalinkite mokiniams PRIEDAŲ Nr. 1.

- ✓ Lentoje **užrašykite** užduotis, kurias, mokiniai dirbdami poromis, turės atlikti raštu.

Užduotys:

- Pasakykite, su kokiomis problemomis susiduria šios istorijos veikėjai.
- Išvardinkite svarstomas globalinės etikos problemas.
- Pagalvokite, ar, jūsų nuomone, etikos normos turi peržengti tarptautines valstybių sienas. Pagrįskite savo nuomonę.

- Nustatykite verslo įmonės ir visuomenės konfliktus.
- Patvirtinkite arba paneikite ir paaiškinkite, kodėl teiginį: *jei viena blogybė mažesnė už kitą, ar nuo to ji tampa priimtinesnė.*

Darbai skirkite penkiolika minučių.

Paprašykite, kad poros pristatytų savo išvadas.

Paprašykite mokinių nekartoti jau buvusių pavyzdžių – turėsite didesnę atsakymų įvairovę.

- ✓ **Pasidalykite** savo nuomone, kaip globalizacija paveikė etikos problemas versle. Būtinai papasakokite tikrų atsitikimų ir juos pakoментuokite. Galite pasirinkti: papasakoti porą trumpesnių istorijų ar vieną ilgą. Nuspręskite, kuris būdas padės jums efektyviau išaiškinti pamoką ir kuris jums priimtinesnis.

Jūsų tikslas – pasidalyti savo žiniomis ir pateikti pavyzdžių iš tikro gyvenimo, kurie atskleistų:

- Naujus etikos iššūkius, su kuriais susiduria verslo įmonės pasaulio rinkose.
- Kaip verslo įmonės susidoroja su globalizacijos sukurtomis etikos problemomis.
- Kaip skirtingai visuotinės vertybės suvokiamos įvairiose tautose / kultūrose.

Palikite laiko klausimams. Klausimai ir atsakymai dažniausiai yra svarbiausia pamokos dalis, nes jie geriausiai jums atskleis mokinių interesus ir norus.

Nuomonių spektro tyrimo užduotis.

ETIKA, VERSLAS IR GLOBALIZACIJA

Skirtingose klasės vietose pastatykite ženklus „Sutinku“ ir „Nesutinku“.

✓ **Pasakykite**, kad linija tarp abiejų ženklų rodys mokinių nuomonių spektrą. Jūs perskaitysite teiginį ir vieta, kurioje mokinys atsistos, simbolizuos jo / jos pritarimą arba nepritarimą.

- Jei mokinys (-ė) visiškai sutinka, jis / ji turėtų atsistoti šalia ženklo „Sutinku“.
- Jeimokinys(-ė) visiškainesutinka, jis/ ji turėtų atsistoti šalia ženklo „Nesutinku“.
- Mokinys (-ė), kuris (-i) nei pritaria teiginiui, nei nepitaria, turėtų atsistoti centre tarp abiejų ženklų.
- Mokinys (-ė), kuris (-i) daugiau pritaria (tačiau ne visai sutinka su teiginiu) turėtų atsistoti atkarpoje tarp centro ir ženklo „Sutinku“.

✓ **Pasakykite** mokiniams, kad jie turės paaiškinti, kodėl atsistojo būtent toje, o ne kitoje vietoje ir kaip šitai atspindi jų nuomonę tam tikru klausimu.

Po kiekvieno teiginio paprašykite poros mokinių pateikti savo nuomones.

Leiskite pasisakyti savanoriams. Būtinai ir patys paklauskite mokinių, kad išgirstumėte įvairių minčių ir požiūrių. Paprašykite, kad kiekvieną teiginį pakomentuotų 3–5 mokiniai.

Teiginiai:

- *Vis labiau globalizuojamas verslas sukūrė naujus etikos išbandymus.*
- *Verslo įmonės turi kreipti dėmesį į visų šalių, kuriose dirba, etikos normas.*
- *Pasaulyje tiek daug kultūrų, kurios laikosi tokių nevienodų tradicijų, kad visuotinės vertybės iš tiesų tampa ne visiems vienodai suprantamos.*

- *Visuotinės vertybės pripažįstamos visame pasaulyje, tačiau įvairiose šalyse jos įgyvendinamos labai skirtingai.*
- *Visuotinės vertybės yra mažiau svarbios, negu žmogaus esminės vertybės.*
- *Kultūros ir etikos normos yra ne vienas ir tas pat.*
- *Vienos kultūros išpažįstamos vertybės gali būti „etiškesnės“ už kitos kultūros priimtas esmines vertybes.*
- *Jei dvi kultūros propaguoja skirtingas esmines vertybes, elgesys, laikomas etišku vienoje kultūroje, gali būti palaikytas neetišku kitoje.*
- *Jei koks nors dalykas laikomas neetišku šalyje, kurioje bendrovė įsikūrusi, bendrovei nederėtų jo taikyti, net jeigu kitose šalyse tai laikoma priimtiniu verslo valdymo būdu.*
- *Jei tarptautinė bendrovė dirba dviejose šalyse, kurių etikos normos skiriasi, ji turėtų vadovautis aukščiausiomis etikos normomis.*

Darbas grupėse.

KAIP VISUOTINĖS VERTYBĖS ĮGYVENDINAMOS VISAME PASAULYJE

✓ Užduotį **užrašykite** lentoje:

Nustatyti, kaip konkreti visuotinė vertybė yra skirtingai suvokiama įvairiose pasaulio šalyse.

Nepamirškite:

- Paminėti konkretaus elgesio ir tvarkos.
- Pasiremti bent trijų konkrečių tautų tradicijomis.
- Pasirengti savo išvadas pristatyti visai klasei.

Galite pasinaudoti internetu, ieškodami pavyzdžių apie savo vertybes bei jų taikymą visame pasaulyje.

Vertybės:

- 1 grupė: sąžiningumas,
- 2 grupė: pagarba,
- 3 grupė: principingumas,
- 4 grupė: teisingumas,
- 5 grupė: atsakomybė,
- 6 grupė: rūpinimasis kitais.

Kiekvienai grupei skirkite atskirą vietą klasėje.

Leiskite grupėms dirbti su šia užduotimi penkiolika minučių.

PRIEDAS Nr. 1. „Dribsnių pasaulio“ valdybos kabinete

Vasario 26-oji, pirmadienis, 8:02 val.

– Sveiki. Malonu jus vėl visus matyti, – šiais žodžiais Nojus kreipėsi į valdybą.

Susirinko beveik tie patys žmonės, kaip ir praėjusį kartą, tačiau pastebiu keletą pokyčių. Padirbęs valdyboje tik mėnesį, atsistatydino Julius Stakėnas – „sveikatos sumetimais“. Jonas Šiaulys atsistatydino „dėl asmeninių priežasčių“ iš karto po to, kai jo sekretorė Justė Vitaitė apkaltino jį seksualiniu priekabiavimu. Justė dabar yra Nojaus pavaduotoja ir uždirba penkis kartus daugiau, negu uždirbdavo pas Šiaulį, be to gerokai daugiau, negu buvo mokama buvusiems pavaduotojams. Kai valdybos nariai pasidomėjo, ar pagrįstai jai mokama tokia alga, Nojus atkirto, jog „dėl išskirtinio atsidavimo „DP“ ir pasiryžimo dirbti neskaičiuojant darbo valandų, Justė yra neįkainojamas turtas. Ji – tikra komandos žaidėja ir verta kiekvieno jai sumokėto cento“.

Išėjus Juliui ir Jonui, valdyboje liko žmonės, ištikimi Nojui arba didėjančiam bendrovės pelnui, arba abiem kartu. Bent jau to tikisi Nojus. Iš tikrųjų jis ir sušaukė šį susirinkimą, kad patikrintų savo teoriją. Jis sumanė naują šaunų planą, ką daryti su „Spalvotaisiais dribsniais“, ir nori, kad visi bendrovės valdybos nariai paremtų jo idėją.

– Turiu jums puikią naujieną. Mes sugebėjome sukurti naują sausų pusryčių formulę ir geresnę bei saugesnę produkto rūšį. Jos masinė gamyba jau pradėta. Naujos sausų pusryčių dėžutės parduotuvėse pasirodys kitą mėnesį. Lieka tik viena problema. Mes vis dar turime dešimtis tūkstančių senų sausų pusryčių dėžučių sandėliuose visoje šalyje. Negalime sau leisti jų tiesiog išmesti. Laimė, aš kai ką sugalvoju.

Pasaulyje yra kelios šalys, kuriose „DP“ bando sukurti savo pirkėjų bazę. Anksčiau su tomis šalimis turėjome vargo dėl dviejų pagrindinių priežasčių. Pirma, mūsų gaminiai brangesni už kitus maisto produktus, pagamintus tose šalyse. Antra, sausi pusryčiai ten nėra tokie populiarūs, kaip čia. Mums pasitaikė nuostabi proga išspręsti visas savo problemas vienu kartu, – pasakė Nojus. Jis trumpam nutyla, norėdamas sustiprinti dramatiškumo įspūdį.

– Štai mano planas: parduokime likusius senuosius sausų pusryčius tose šalyse! Galime pardavinėti juos tokia žema kaina, kad pirkėjai susigundys paragauti, o vėliau gal ir daugiau pirks mūsų produktų. Be to, jei gaminį pardavinėsime itin pigiai, sužlugdysime savo būsimus konkurentus – ir rinkta bus mūsų. Vėliau, atėjus tinkamam metui, galėsime pakelti savo sausų pusryčių kainas.

Tikriausiai jūs dabar galvojate: „Nojau, kaip mes galime sau leisti eksportuoti sausų pusryčius tokiomis žemomis kainomis?“ Ogi štai kaip. Mano užsakymu buvo atliktas tyrimas ir jis rodo kelis mums palankius veiksnius: daugelyje šalių kyšininkavimas yra laikoma normalia verslo dalimi. Tai labai sumažina eksporto mokesčius. Antra, vien „Spalvotųjų dribsnių“ išvežimas iš šalies labai vertingas dalykas. Dėl visų tų sveikatos problemų šis produktas yra tarsi tikintis uždelsto veikimo bomba. Jei visus senuosius sausų pusryčius išvešime į kitas šalis, mums nebereikės mokėti tūkstančių už susitarimus su pirkėjais ir išvengsime galimo košmaro, kuris mus užgriūtų, jei žiniasklaida kada nors ką nors užuostų.

– Nojau, – kažkas pertraukia. – O ar mums nereikės apmokėti teismo ieškinių, kuriuos gali pateikti tų šalių gyventojai?

– Ir taip, ir ne. Viena vertus, daugelyje tų šalių labai mažai gyventojų vartoja liesą pieną, o tai reiškia, kad kils daug mažiau problemų. Antra, jie nėra taip spėriai linkę bylinėtis kaip mūsų šaliai – vadinasi, bus iškelta daug mažiau bylų. Trečia, mūsų pasirinktos šalys gyvena vargingiau. Nepanašu, kad žmonės, norintys iškelti mums bylą, turės tam užtektinai pinigų. Galiausiai, jei net kas nors ir iškels mums bylą, jis sutiks susitarti su mumis už daug mažesnę sumą.

– Nojau, viskas atrodo labai paprasta. Apie kokias šalis mes kalbame?

Nojus išvardija dešimt tautų. Visos jos besivystančios, jose klesti korupcija, daug gyventojų gyvena skurdžiai ir tiki, kad industrializacija juos išgelbės.

– Kai balsuosime už šį planą, – sako Nojus ir pasižiūri į visus, esančius kabinete, – Justė jums išdalys nutarimo kopijas, kurias turėsite pasirašyti. Jei sutinkate su nutarimu, prašau jį pasirašyti ir grąžinti Justei iki šios dienos vidurdienio. Jei septyni iš jūsų dešimties pasirašys, mes vykdysime šį planą. Susirinksime vėl po pertraukos 13:30 val. ir aptarsime balsavimo rezultatus.

Tą pačią dieną 10:23 val.

Justė išdalija visiems nutarimo kopijas ir visi išsiskirsto.

Vienas jų grįžta į savo kabinetą ir susimąsto apie savo tėvynę. Jis vis dar turi joje giminaičių. Tai – viena iš Nojaus paminėtų šalių. Bendrovės vadovo įžūlumas ir visiškas tose šalyse gyvenančių žmonių negerbimas jį tiesiog supykina. Jis suplėšo nutarimą ir išmeta į šiukšlių dėžę. Jis pavargo, daugiau nebetiki „DP“. Jis peržengė ribas, tačiau mano, kad gali sau leisti keletą metų anksčiau išeiti į pensiją. „Geriau jau prarasti darbą, negu eiti į sandorį su savo sąžine“, – pagalvoja jis.

Kitas eina savo kabineto link ir galvoja, koks gudrus tas Nojus. Jis gal net išgelbės „Dribsnių pasaulį“! Jis pasirašo nutarimą, nuneša jį į Justės kabinetą ir pasuka į sporto salę dvyliktame aukšte. Diena buvo sunki, reikėtų truputėlį pasimankštinti. Tai padės atsipalaiduoti.

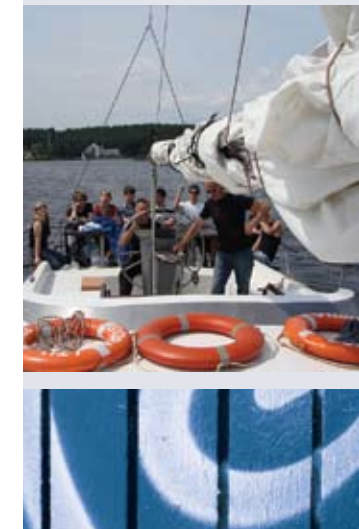
Trečioji darbuotoja atsisėda prie savo stalo, užsidengia veidą rankomis ir ima verkti. „Ir kas per bendrovė!“ – jos mintis persmelkia pagieža. Ašara nukrinta ant nutarimo ir ji greitai ją nuvalo. Po to suplėšo popierių ir išmeta į šiukšlių dėžę. „Negaliu patikėti, kad visko atsisakau. Tačiau kas iš to, jei uždirbsiu krūvą pinigų, o negalėsiu miegoti naktimis? Arba pasižiūrėti į save veidrodyje?“ – guodžia save.

Ketvirtoji stebisi, kodėl Nojus iš to išpūtė tokį didelį burbulą. „Jam patinka viską dramatinizuoti – samprotauja ji. – Todėl jis kartais per daug sureikšmina problemas. Viskas paprasta: verslas – ir tiek“. Ji pasirašo nutarimą ir paprašo, kad jos padėjėja nuneštų jį į Justės kabinetą.

„Žaviuosi Nojaus polinkiu rizikuoti, tačiau manau, kad šį kartą jis elgiasi neišmintingai, – pamano penktasis. – Viskas ne taip paprasta, kaip jam atrodo. Jaučiu, kad tai geruoju nesibaigs. Aš nutarimo nepasirašysiu ir prie to neprisidėsiu.“ Nutarimas papuola į popieriaus smulkintuvą, o po to – į šiukšlių dėžę.

Kiti du darbuotojai greitai pasirašo nutarimą ir grąžina jį, norėdami tęsti savo darbus. Jie jaučia dėkingumą dėl to, kad problema buvo nustumta toliau nuo jų ir jų mylimųjų.

Vienas atsimena Jono istoriją. „Jonas buvo puikus žmogus, – pagalvoja jis. – Žinau, kad jis nieko blogo Justei nepadare, tačiau Nojus jo vis tiek atsikratė. Negaliu leisti, kad Nojus sužlugdytų ir mano gyvenimą“, – taria jis ir pasirašo nutarimą.

Devintoji sėdi savo kabinete ir mąsto: „Reikia tik keturių „ne““. Esu tikra, kad ir be mano parašo tiek susidarys. Apsidairiau po kabinetą ir mačiau visų reakciją. Norėčiau pasakyti „ne“, tačiau tada daug ką prarasčiau“, – taria sau. Pasižiūri į savo ranką, kur kitados buvo vestuvinis žiedas, į savo vaikų nuotrauką, giliai atsidūsta ir pasirašo nutarimą.

Paskutinis darbuotojų savo kabineto link eina lėtai, svarstydamas, pasirašyti ar ne. Vakar vakare sužinojo, kad jie su žmona laukiasi mergaitės. Juos ši naujiena labai pradžiugino. „Aišku, tai – didžiulė atsakomybė. Kūdikis ir naujas namas – labai brangus darinys, – mintija jis. – Mano kūdikiui reikia, kad turėčiau gerą darbą, tokį, kaip turiu čia. Antra vertus, kokiame pasaulyje norėčiau auginti savo vaiką?“

Klausimai situacijos analizei:

1. Su kokiomis etikos problemomis susiduria šios dalies veikėjai?
2. Kokios vertybės išryškėja šioje dalyje?
3. Kaip vertini Jono atvejį?
4. Ką tai sako likusiam „DP“ personalui?
5. Ar sutinki su tuo, kaip Nojus vertina situaciją su „Spalvotaisiais dribsniais“? Kodėl?
6. Jei Nojus sako teisybę ir neriebus pienas daug rečiau vartojamas kitose šalyse, ar jis etiškai elgiasi, siūsdamas jiems blogą sausų pusryčių rūšį?
7. Jei viena blogybė mažesnė už kitą, ar nuo to ji tampa priimtinesnė?
8. Užsimenama, kad partneriai kitose šalyse bus papirkti. Jei kyšininkavimas laikomas priimtina verslo dalimi tose šalyse, ar dėl to jis gali būti toleruojamas čia?
9. Ką būtų galima / privaloma padaryti Nojaus savavaliavimui sustabdyti?

3 PAMOKA. Kuo aš tampu?

- ✓ Užrašykite lentoje:

„Žodžiai suteikia protui sparnus“

(Aristophanes)

- ✓ Pasiūlykite mokiniams atsakyti į klausimus:
*Kaip aforizmas gali padėti tau tapti doresniu, etiškesniu žmogumi?
Koks tavo mėgstamas aforizmas?
Kodėl jis tau patinka labiausiai?
Kaip jis siejasi su tavo požiūriu į etiką ir charakterį?*
Atsakymas turėtų būti ne ilgesnis kaip 50–75 žodžių.
Mokiniai perskaito savo atsakymus.

- ✓ Paskatinkite mokinius pasakyti savo mėgstamiausius aforizmus ir paaiškinti, kodėl būtent jie patinka jiems.

- ✓ Paklauskite mokinių, kaip, jų nuomone, aforizmai, patarlės ir įžymių žmonių mintys gali padėti jiems tapti etiškesniais, doresniais (pvz., nespjauk į šulinį, nes pačiam teks gerti).

- ✓ Pasidalykite savo mintimis, kaip etikos normų laikymasis veikia jūsų gyvenimą.

Patarimai:

- būtinai **papasakokite** tikrų atsitikimų ir juos pakomentuokite;
- galite pasirinkti: papasakoti porą trumpesnių istorijų ar vieną ilgą;
- atminkite, jūsų tikslas – **pasidalyti savo žinias** ir pateikti pavyzdžių iš tikro gyvenimo, kurie atskleistų:
  - Kodėl etika svarbi jūsų gyvenime?
  - Kodėl svarbu turėti tvirtą charakterį?

Palikite laiko klausimams. Klausimai ir atsakymai dažniausiai yra svarbiausia pamokos dalis, nes jie geriausiai atskleis mokinių interesus ir norus.

- ✓ **Praneškite** mokiniams, kad dabar, atsakydami į klausimus, jie turės pritaikyti etikos svarbos idėją.

PRIEDAS Nr. 1

- ✓ **Lentoje užrašykite** arba **išdalinkite atspausdintus** klausimus:

- Kokios vertybės siejasi su etikos dilema, su kuria susidūrė Stasys?
- Ar čia susikerta kokios nors vertybės? Jei taip, tai kokios ir kaip?
- Kodėl Stasiui buvo taip sunku pasakyti Saulei tai, ką jis žino?
- Stasys pasirašė darbo konfidencialumo susitarimą. Kas privertė jį sulaužyti savo žodį?
- Ar manai, kad Stasys priėmė teisingą sprendimą?
- Su kokiais neigiamais padariniais gali susidurti Stasys dėl savo apsisprendimo?
- Kokie yra teigiami jo sprendimo padariniai?
- Stasys sako žinąs, kas jis toks yra, todėl žinąs, ką privalo daryti. Ką jis nori tuo pasakyti? Kaip tai susiję su mintimi apie tvirto charakterio svarbą?

- ✓ **Pasakykite**, kad mokiniai atsakinėdami gali dirbti porose su arti sėdinčiais bendraklasiais.

- ✓ **Paprašykite** mokinių porų pristatyti savo išvadas.

Nuomonių spektro tyrimo užduotis

ETIKOS SVARBA

Skirtingose klasės vietose **padėkite** ženklus „Sutinku“ ir „Nesutinku“.

✓ **Pasakykite** mokiniams, kad linija nuo vieno ženklo iki kito atspindės jų požiūrių įvairovę. Jūs perskaitysite teiginį. Vieta, kur mokiniys atsistos, simbolizuos jo / jos pritarimo arba nepritarimo teiginiui laipsnį.

- Jei mokiniys (-ė) visiškai sutinka, jis / ji turėtų atsistoti šalia ženklo „Sutinku“.
- Jei mokiniys (-ė) visiškai nesutinka, jis / ji turėtų atsistoti šalia ženklo „Nesutinku“.
- Mokiniys (-ė), kuris (-i) nei pritaria teiginiui, nei nepritaria, turėtų atsistoti centre tarp abiejų ženklų.
- Mokiniys (-ė), kuris (-i) daugiau pritaria, tačiau ne visai sutinka su teiginiu, turėtų atsistoti atkarpoje tarp centro ir ženklo „Sutinku“.
- Ir taip toliau.

Pasakykite mokiniams, kad jie turės paaiškinti, kodėl jie būtent atsistojo toje linijos vietoje, o ne kitoje ir kaip šitai atspindi jų nuomonę tam tikru klausimu.

Po kiekvieno jūsų pasakyto teiginio paprašykite poros mokinių pateikti savo nuomones.

Leiskite pasisakyti savanoriams.

Būtinai ir patys paklausinėkite mokinių, kad išgirstumėte įvairių minčių ir požiūrių.

Tegu kiekvieną teiginį pakoментuoja 3–5 mokiniai.

Teiginiai:

- *Žmonėms, priimančioms etišką sprendimą, sekasi labiau, negu tiems, kurie priima neetišką sprendimą.*
- *Verslo įmonėms, priimančioms etišką sprendimą, verslas klostosi sėkmingiau negu toms, kurios priima neetišką sprendimą.*
- *Laikydamasis etikos normų aš pasieksiu savo tikslus.*
- *Etikos normų laikymasis padės man užmegzti gerus ir palankius ryšius.*
- *Etika svarbi mano ateičiai.*
- *Etika svarbi mano gyvenimui šiandien.*
- *Turiu gerą nuojautą, padedančią nustatyti, kaip reikia pasielgti teisingai.*
- *Jaučiu, kad sugebu priimti etišką sprendimą.*
- *Elgtis teisingai yra lengva.*
- *Elgtis teisingai yra verta.*

PRIEDAS Nr. 1

Saulė

„Karštųjų naujienų“ korespondentė praktikantė

Gegužės 7-oji, antradienis, 19:58 val.

Turiu pažinoti ką nors, susijusį su „Dribsnių pasauliu“. Ši bendrovė tokia didelė, jog aš tikrai turiu ką nors ten pažinoti. Tik reikia prisiminti, ką. Tai – reikšmingiausias reportažas per visą mano gyvenimą. Morta manimi pasitiki. Dar svarbiau – manimi pasitiki Povilas. Ir tie vaikai...

Mama užaina į mano kambarį ir, kaip visada, pamato mane įtemptai dirbančią.

– Saule, – sako ji, – žinau, kad ši praktika tau labai reikšminga, tačiau negaliu leisti, kad dėl jos taip vargtum ir viską pasaulyje užmirštum. Tau reikia atsipalaiduoti. Ateik, pažiūrėsi televizorių kartu su tėvu ir manimi.

Suvokus, kad aš nė kiek nepasistūmėjau ir kad trumputė pertraukėlė gali man tik padėti, sutinku. Vėliau, per vieną reklaminių pertraukėlių, nueinu į virtuvę pasidaryti sumuštinio. Eidama atgal į svetainę išgirstu pažįstamą ir įkyriai užkrečiamą melodiją:

*Jie raudoni. Ne, – žydri,
visada kita spalva.
Maistingi, skanūs,
traškūs!*

*Spalva keičia spalvą –
Beregint juos sukrimsi,
Nes jie
maistingi, skanūs,
traškūs!*

Noriu ką nors sviesti į televizorių, bet susivaldau. Niekada nemėgau šios dainos. Atsimenu, kai išgirdau ją pirmą kartą. Mane ji labai suerzino – žmonės dainavo tokiu kokčiu balsu, kad kartą išgirdęs, ne-

galėjai pamiršti visą dieną. Atsimenu, kaip pasiskundžiau savo draugei Elzei. Tai ją pralinksmino ir ji ilgai kvatojosi.

Staiga atsimenu dar kai ką. Elzė apsimetė supykusi ant manęs dėl to: „Žinai, tu kritikuoji mano vaikino sausus pusryčius.“

Iš tiesų! Elzės vaikinai Stasys praėjusią vasarą atliko praktiką „DP“ ir jis testavo „Spalvotuosius dribsnius“.

Pagaliau! Štai mano šansas!

Tą pačią dieną 21:12 val.

– Sveikas, Stasy. Labai ačiū, kad sutikai su manimi pakalbėti. Esu tikrai dėkinga, kad kalbiesi su manimi taip vėlai.

– Elzė tikriausiai tau sakė, kad aš einu miegoti labai vėlai. Iš tiesų, nieko tokio. Kuo galiu padėti? – klausia Stasys maloniu balsu.

– Praėjusią vasarą tu atlikai praktiką „DP“ bendrovėje?

– Taip, buvo šaunu. Negaliu sulaukti, kol grįšiu atgal. Jie jau pasiūlė man darbo vietą, didesnę atlyginimą ir aukštesnes pareigas. Iš tikrųjų džiaugiuosi, kad viskas taip pavyko ir kad „Pulkininko Traškio spalvotieji dribsniai“ tapo tokie paklausūs. Bet kuo aš tau galiu padėti?

– Tiesą pasakius, norėjau kai ko paklausti apie tuos „Spalvotuosius dribsnius“. Ar žinai ką nors apie tai, kaip jie buvo tikrinami?

– Žinoma. Aš net buvau vienas tų, kurie valgė tuos sausus pusryčius testavimo metu. Galiu lažintis, kad niekada negalėtum įsivaizduoti mane laboratorinės pelytės vietoje, tačiau aš ja buvau, – juokdamasis atsako Stasys.

– Oho! Nežinojau, kad testus atliko praktikantai. Tai šiek tiek keista. Kaip jie patikrino, ar jūs nesate šališki?

– Aš manau, kad visos bendrovės taip daro.

– Atsiprašau, Stasy, jei pasirodys, kad aš per daug smalsi, tačiau ar nepastebėjai nieko keisto, valgydamas „Spalvotuosius dribsnius“?

– Ką turi galvoje? – suklūsta Stasys. Staiga jo balse pasigirsta abejonė ir susirūpinimas.

Nusprendžiu klausti tiesiai:

– Stasy, ar kas nors buvo susirgęs valgydamas tuos sausus pusryčius?

– „Spalvotieji dribsniai“ – puikus produktas. Visa komanda, kiekvienas jos narys labai sunkiai dirbo, kol jį sukūrė. Kodėl šito klausai? – teiraujasi Stasys, užimdamas gynybos poziciją.

Suprantu, kad jis kažką žino. Privalau išpešti.

– Turiu brolių dvynį, vardu Povilas. Jis dirba savanoriu Tarptautinės draugystės fonde. Prieš kokį mėnesį „DP“ bendrovė padovanojo fondui keletą tūkstančių „Spalvotųjų dribsnių“ dėžučių neturtingiems vaikams. Po kelių savaičių vaikai, su kuriais dirba Povilas, sunkiai sunegalavo. Jis pamanė, kad jie galėjo susirgti nuo tų sausų pusryčių ir paprašė manęs tai patikrinti. Pakalbėjusi su žmonėmis, dirbančiais TDF centrinėje būstinėje, sužinojau, kad jie gavo pranešimų iš viso pasaulio apie keistą infekciją, sukeliančią pilvo ir galvos skausmus. Visi pranešimai buvo gauti praėjus maždaug mėnesiui po to, kai buvo padovanoti sausi pusryčiai.

– Ne, Saule. Tai tikriausiai sutapimas. „Spalvotieji dribsniai“ pardavinėjami jau seniai. Jeigu būtų kilę kokių nors nesusipratimų, ar manai, kad mes apie juos būtume nesužinoję?

– Norėčiau taip manyti. Aš atlikau šioji tokį tyrimą. Internete yra žinučių, kuriose šie sausi pusryčiai peikiami. Aš net radau straipsnį viename vietiniame laikraštyje, kurio autorius tvirtina turįs informacijos apie „Spalvotųjų dribsnių“ problemas, nes jis dirbo „DP“ bendrovėje. Baisiausia, kad visi straipsniai ir atsiliepimai buvo parašyti pernai. Viskas nuslūgo metų pabaigoje, maždaug tuo pačiu metu, kai iš „DP“ direktorių valdybos atsistatydino tavo dėdė Peitonas Andersonas, padirbęs tik vieną mėnesį. Tuo pačiu metu labai paslaptinomis aplinkybėmis iš bendrovės pasitraukė Deilas Styvensas. Tą patį mėnesį „Spalvotieji dribsniai“ buvo išsiuntinėti į visas pasaulio šalis. Netrukus daugybė žmonių internete rašė, kad pasikeitė „DP“ produkcijos skonis ir spalvos tapo nebe tokios ryškios.

Stasy, ar tau neatrodo, kad čia daugoka sutapimų? Ar supranti, ką noriu pasakyti? Ar gali patvirtinti mano įtarimus? Ar buvo kokių bėdų su „Spalvotaisiais dribsniais“?

Stasys Burgis

bendrovės „Dribsnių pasaulis“ praktikantas

Tą pačią dieną 21:42 val.

Stasys Burgis prisėda prie stalo ir susimąsto, negalėdamas patikėti tuo, ką išgirdo.

„Kaip jie galėjo taip pasielgti? – stebisi jis mintyse. – Koks siaubūnas vadovauja „Dribsnių pasaulio“ bendrovei?“

– Saule, ar gali skirti man kelias minutes, kad galėčiau viską apgalvoti? Aš negaliu iš karto suvirškinti šitiek naujienų. Pažadu, kad perskambinsiu, – sako Stasys ir padeda ragelį.

Saulė tiki, kad jis iš tikrųjų perskambins. Ji net neabejoja, kad Stasys kažką žino ir net turi įrodymų. Ar jis atiduos tuos įrodymus jai?

Tą pačią dieną 22:17 val.

Stasys susiranda bylą su užrašu „Praktika „DP“ bendrovėje“. Joje guli „Darbuotojų vadovas“ ir visi įdarbinimo dokumentai. Jis pamato konfidencialumo liudijimą, kuriame parašyta:

„Pripažįstu, kad lojalumas yra labai svarbus mano darbui „Dribsnių pasaulio“ bendrovėje. Žinau, kad galiu pasikliauti savo kolegomis ir pasižadu nepažeisti konfidencialumo susitarimo, kad jie galėtų pasikliauti manimi... Suvokiu, kad įgūdžiai, žinios ir patirtis, kurią įgysiu dirbdamas bendrovėje, yra privatūs ir konfidencialūs.

Parašas *Stasys Burgis.*“

„Atsimenu, kaip pasirašiau šį liudijimą, – mąsto Stasys. – Jis priverstė mane pasijusti tokiu svarbiu ir suaugusiu žmogumi. Tada, beje, maniau, kad tai net truputėlį juokinga – kokios gali būti paslaptys gaminant sausus pusryčius – kam to išvis reikia?

Štai čia aš pasirašiau. Daviau žodį. Pažadėjau laikytis konfidencialumo sutarties.

Jei pasakysiu, pažiūrėk, ką prarasiu – patinkantį darbą „DP“ bendrovėje kartu su savo kolegomis, didelį atlyginimą, įdomią naują patirtį ir naudingus ryšius, kuriuos galėčiau užmegzti“, – mintija Stasys.

Tačiau tada jis atsimena vaikus, su kuriais dirba Povilas. Atsimena galvos skausmus, kilusius po to, kai jis valgė „Spalvotuosius dribsnius“. Pagalvoja apie Teresę – taip nuo sausų pusryčių sunegalavusią merginą, jog net negalėjusią dalyvauti vasaros pabaigos pokylyje. Jis atsimena pokalbį su Ana Felton ir jos susirūpinusį veidą.

„Žinau, kas esu, – tarė Stasys. – Ir žinau, ką turiu daryti.“

– Sveika, Saule, čia – Stasys. Atsiprašau, kad skambinu taip vėlai, bet manau, kad turėtume pasikalbėti.

Klausimai situacijos analizei:

1. Kokios vertybės siejasi su etikos dilema, su kuria susidūrė Stasys?
2. Ar čia susikerta kokios nors vertybės? Jei taip, tai kokios ir kaip?
3. Kodėl Stasiui buvo taip sunku pasakyti Saulei tai, ką jis žino?
4. Stasys pasirašė darbo konfidencialumo susitarimą. Kas privertė jį sulaužyti savo žodį?
5. Ar manai, kad Stasys priėmė teisingą sprendimą?
6. Su kokiais neigiamais padariniais gali susidurti Stasys dėl savo apsisprendimo?
7. Kokie yra teigiami jo sprendimo padariniai?
8. Stasys sako žinąs, kas jis toks yra, todėl žinąs, ką privalo daryti. Ką jis nori tuo pasakyti? Kaip tai susiję su mintimi apie tvirto charakterio svarbą?

3.4. Verslumas geografijos pamokose

Šiuolaikinės mokymosi teorijos orientuoja į ugdymo turinio pasirinkimo galimybių didinimą, kuris leidžia geresnį ugdymo turinio pritaikymą individualiems mokymosi poreikiams ir stiprybėms, o mokymasis, susietas su asmeninėmis stiprybėmis ir gyvenimo praktika, tampa patrauklesnis. Mokiniai, siekdami savarankiškai išsikelti geografijos mokymosi tikslų, dar galėtų papildomai rinktis turizmo ir verslo modulį. Jų turinį galėtų numatyti ir pats mokytojas, atsižvelgdamas į mokinių poreikius, pomėgius, esančias mokymo priemones. Modulis gali būti orientuotas į bendrųjų gebėjimų ugdymą, taip pat konkrečioms dalyko temoms ar probleminiams klausimams nagrinėti.

Pasirinkę turizmo ir verslo programos modulį mokiniai, mokytojui padedant, galėtų mokykloje kurti mokinių mokomąją bendrovę pagal „Lietuvos Junior Achievement“ programą. Modulio „Turizmas ir verslas“ tikslas – skatinti verslumą. Vykdydami tokią veiklą mokiniai galėtų kurti turistinius maršrutus ir siūlyti keliauti kitų klasių mokiniams ir mokytojams. Kelionės galėtų būti dalykinės, pažintinės, pramoginės. Aišku, kad vyresnių klasių mokiniai (turėdami 18 metų) savarankiškai negalėtų lydėti mokinių į ekskursiją, nes to neleidžia daryti vaikų turizmo renginių organizavimo aprašas, tačiau lydintys asmenys galėtų būti dalykų mokytojai ir klasių vadovai, o mokiniai galėtų atlikti gido pareigas, taip lavindami darbo įgūdžius.

Mokantis pagal šį modulį, mokiniai galėtų gauti ne tik teorinių žinių apie turizmą, bet ir įgytų praktinių įgūdžių rengiant tokias keliones:

- Rinkos tyrimas „Kokių kelionių mokiniai ir mokytojai pageidautų“.
- Kelionių planavimas.
- Maršrutų sudarymas (1 ar daugiau dienų).
- Informacijos rinkimas apie lankomus objektus, pramogų planavimas ir organizavimas.
- Kelionių vedimas.
- Finansų valdymas.

Mokinių bendrovė – tai ne vien tik darbas. Mokiniai įgis neįkainojamą patirtį:

- Naujų draugų.
- Vertingų pažinčių ir rekomendacijų.
- Vertingą verslo patirtį ir darbo įgūdžių.
- Susipažins su karjeros galimybėmis.
- Įgis lyderiavimo įgūdžių.
- Įgis komandinio darbo įgūdžių.
- Geriau pažins save ir kitus žmones.

1 TEMA. Užsienio prekybos svarba

Tikslas:

Išsiaiškinti, kokia yra tarptautinės prekybos nauda ir kodėl valstybės prekiauja tarpusavyje.

Uždavinys:

- Pagal pateiktus duomenis įvertinti užsienio prekybos svarbą Lietuvos ekonomikai.

Pamokos eiga:

Daugelis mokytojų, aiškindami mokiniams, kuo yra svarbi pasaulio ekonomika jų kasdiniame gyvenime, iliustruoja tai, liepdami gerai apžiūrėti daiktus, kuriuos jie turi, ir pasakyti, kur jie pagaminti.

- ✓ Pasakykite mokiniams, kad šios pamokos tikslas yra išsiaiškinti tarptautinės prekybos ypatumus. Aptarkite su mokiniais, kas skatina žmones, valstybes prekiauti.
- ✓ Paklauskite mokinių, kodėl mes renkames užsienyje pagamintas prekes.
- ✓ Paprašykite mokinių, kad išvardytų, kokius įprastus namų ūkio reikmenis importuojame iš kitų šalių. Liepkite jiems pasinaudoti informacijos šaltiniais, kad susipažintų su eksportuojančiąja šalimi ir

nustatytų, kodėl šie daiktai importuojami, o ne gaminami Lietuvoje. Ši užduotis gali būti naudojama pradėti diskusijai apie prekybos teikiamą naudą.

- Kokią naudą žmonės patiria pirkdami prekes, pagamintas kitose šalyse?
- Kodėl skirtingų valstybių žmonės prekiauja tarpusavyje?
- Ar teisybė, kad prekyba vyksta tik tomis prekėmis, kurios šalyje negaminamos?

✓ Pasakykite mokiniams, kad dabar nagrinėsite Lietuvos užsienio prekybą.

Duokite mokiniams laiko išnagrinėti Lietuvos statistikos departamento pateiktus duomenis apie Lietuvos eksportą ir importą ir pateikite klausimus.

1. Kiek Lietuvos eksporto (procentais) nupirko 10 pagrindinių šalių pirkėjų?
2. Kiek Lietuvos importo (procentais) pateikė 10 pagrindinių šalių tiekėjų?
3. Kokią dalį, palyginti su Lietuvos BVP, sudarė eksporto ir importo apyvarta?
4. Kurios 10 šalių yra pagrindinės eksporto ir importo partnerės?
5. Kokių produktų Lietuva importavo ir eksportavo daugiausia?

Pabaigai surenkite diskusiją tema „Kuo svarbi užsienio prekyba Lietuvos ekonomikai?“ Mokiniai turėtų pateikti argumentuotus vertinimus.

2 TEMA. Pasaulis be sienų. Globalizacija

Tikslas:

Išsiaiškinti, kas yra globalizacija.

Uždaviniai:

- Paaiškinti globalizacijos teikiamą naudą bei žalą.
- Paaiškinti, kodėl išsiplėtė tarptautinės prekybos mastai.
- Išvardinti pagrindines tarptautines ekonomines organizacijas ir apibūdinti jų vaidmenį.

Pamokos eiga:

Pastaruoju metu dažnai kalbama apie globalizaciją. Pasaulis tampa lyg didelis ir galingas mechanizmas, kuris sudarytas iš daugybės dalių. Ekonomikoje globalizacija nusako pokyčius pasaulio ir regionų ekonomikoje, kylančius dėl laisvo (finansinio, žmogiškojo ir kitokio) kapitalo judėjimo, intensyvios tarptautinės prekybos, kultūrinių ir kitokių mainų. Kai kurie žmonės priešinasi globalizacijai, tuo tarpu kiti ją sveikina.

✓ Ant lentos užrašykite keletą teiginių ir paklauskite mokinių, kurie iš jų yra teisingi, o kurie ne, kodėl jie taip mano:

- Lietuva yra globalizacijos dalis.
- Kai kurie Lietuvos gyventojai gauna naudos iš tarptautinės prekybos.
- Esant tarptautinei prekybai prekes galime įsigyti pigiau.
- Pasaulyje daugėja prekybos apribojimų.

✓ Surenkite diskusiją šiais klausimais:

- Kokias gyvenimo sritis apima globalizacija?
- Kaip kiekvienas susiduria su globalizacija?
- Kokios naudos dėl globalizacijos gauna Lietuva?
- Jei globalizacija naudinga, tai kodėl yra jos priešininkų (anti-globalistų)?

Duokite mokiniams laiko, tegul jie panagrinėja ir paruošia pranešimus apie šiuolaikines tarptautinės prekybos problemas ir plėtrą – Europos Sąjungos sukūrimą, Europos pinigų sistemos ir Europos piniginio vieneto sukūrimo istoriją, NAFTA – Šiaurės Amerikos laisvosios prekybos sutartį, Ramiojo vandenyno pakrantės šalių ekonomikos augimą, Japonijos eksporto ir importo politiką, intelektinę nuosavybę tarptautinėje rinkoje, naftą eksportuojančių šalių rinką. Taip pat galima paruošti pranešimus apie ekologines, demografines, maisto produktų, energetikos ir gamtos išteklių, skurdo ir kitas globalines problemas.

Kai bus paruošti pranešimai, tegul mokiniai padaro pristatymą klasei.

METODINĒS REKOMENDACIJOS
VERSLUMO GEBĒJIMŪ UGDYMAS 11–12 KLASĒSE

Tiražas 1 000 Uzs. Nr. 317
Maketavo ir spausdino UAB „Lodvila“
bendradarbojant UAB „Projektu vadības institūtas“ ir UAB „ZET tehnoloģijas”